

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

Produkce

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

CIRKULÁRNÍ EKONOMIKA V DIVADLE

Anna Němcová

Vedoucí práce: MgA. Jiří Sulženko, Ph.D.

Oponent práce: MgA. Michaela Rýgrová

Datum obhajoby: 8. - 9. 9. 2022

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2022

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Dramatic Arts

Arts Management

BACHELOR'S THESIS

CIRCULAR ECONOMY IN THEATRE

Anna Němcová

Supervisor: MgA. Jiří Sulženko, Ph.D.

Oponent: MgA. Michaela Rýgrová

Date of thesis defense: 8. - 9. 9. 2022

Degree granted: BcA.

Prague, 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

CIRKULÁRNÍ EKONOMIKA V DIVADLE

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

Podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat zejména vedoucímu mé práce Jiřímu Sulženkovi za velmi trpělivé vedení, bezproblémovou komunikaci a věcné připomínky. Děkuji i oponentce práce Michaele Rýgrové.

Velké díky samozřejmě patří všem dotazovaným divadelníkům a komukoliv, kdo byl ochotný se o tématu bavit. Hlavně zpovídané Kateřině Štefkové za nadšení pro věc.

Rozhodně děkuji celé své rodině a kamarádům za neutuchající podporu a trpělivost. Konkrétně Renátě, Magdaleně, Ondřejovi a Báře.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje tématu cirkulární ekonomiky v divadle. V začátku popisuje koncept a myšlenky cirkulární ekonomiky jako takové, její historii i současný stav. Zabývá se zásadami cirkulární ekonomiky a porovnává její přínosy s negativními stránkami. Hlavním předmětem práce samozřejmě zůstává divadlo. Práce se snaží zjistit propojení cirkulární ekonomiky s divadlem v České republice. Nesoustředí se na fungování provozu divadla, ale na divadelní scénu a výrobu. K tomu se v práci dostáváme po srovnání se zahraničními modely nebo jinou kulturní sférou.

Cílem bakalářské práce je především zmapovat nejen současné postupy a fungování divadel v ohledu udržitelnosti, ale i zjistit současné možnosti praktikování principů cirkulární ekonomiky, primárně v oblasti scénografie. Do budoucna by práce mohla sloužit jako jeden z návodů takovým divadelníkům, kteří se v kultuře snaží jít udržitelnějším směrem.

Klíčová slova: Cirkulární ekonomika, recyklace, upcyklace, odpad, ekologie, udržitelnost, divadlo.

Abstract

This bachelor's thesis analyzes the topic of circular economy in the theater. At the beginning, it describes concepts and ideas of the circular economy as such, its history and its current state. It deals with the fundamentals of the circular economy and it compares its benefits with its negative aspects. Of course, the main subject of the work remains theater. The thesis tries to find out the connection between the circular economy and the theater in the Czech Republic. It does not focus on the operation of the theater, but on the theater stage and production. This work also observes foreign models and applies some of its principles to the Czech environment.

The aim of the bachelor's thesis is not only to map out the current procedures and functioning of theaters in terms of sustainability, but primarily to find out real possibilities of practicing the circular economy, especially in the field of scenography. In the future, the work could serve as an instruction for the theater artists who are trying to take a more sustainable path in the culture.

Key words: Circular economy, recycling, upcycling, waste, ecology, sustainability, theater

Obsah

1	ÚVOD	11
2	DEFINICE POJMŮ	13
3	METODA PRÁCE	17
4	CIRKULÁRNÍ EKONOMIKA	18
4.1	Historie konceptu CE.....	18
4.2	Současné vlivy a důvody proč se tímto směrem ubírat	19
4.2.1	Skládky.....	21
4.3	Fundamentální principy.....	21
5	INSTITUTE V ČR ZABÝVAJÍCÍ SE TÉMATEM CIRKULÁRNÍ EKONOMIKY.....	23
5.1	Institut Cirkulární Ekonomiky	23
5.2	Cirkulární Česko	24
5.2.1	Bariéry a jejich řešení	24
5.3	Strategický rámec cirkulární ekonomiky České republiky 2040	25
6	KLIMATICKÉ DOHODY A LEGISLATIVA	28
6.1	Mezinárodní klimatické dohody	28
6.1.1	The European Green Deal.....	29
6.2	Zákony ČR.....	30
7	CIRKULÁRNÍ EKONOMIKA V KULTUŘE	31
7.1	Zahraniční modely.....	31
7.1.1	The Theatre Green Book.....	32
7.1.2	Sustainable Event Scorecard	33
7.2	Zelené natáčení.....	34

7.2.1	Greenfilming.cz	35
8	CIRKULÁRNÍ EKONOMIKA V DIVADLE	37
8.1	Nerůst	37
8.2	Noc divadel.....	38
8.3	Rozhovory s divadly	40
8.3.1	CE v divadle v praxi.....	42
8.3.2	Směrnice a požadavky na ekologičtější smýšlení.....	44
8.3.3	Skladování, evidence a co se děje po derniéře.....	45
8.3.4	Spolupráce a sdílení mezi divadly a výtvarníky.....	47
8.3.5	Původ materiálů.....	49
8.3.6	Sdílené fundusy a sklady druhotných surovin	50
9	MOŽNOSTI SOUČASNOSTI.....	51
9.1	ReUse centra.....	52
9.2	Art re use	53
9.3	CYRKL	54
9.4	Barrandov Fundus	56
10	FINANCOVÁNÍ V ČR.....	57
11	ZÁVĚR.....	58
	PŘÍLOHY	59
	ZDROJE A LITERATURA	85

Seznam příloh

Příloha č. 1: Ekonomika cirkulární vs. lineární

Příloha č. 2: Udržitelná divadelní produkce

Příloha č. 3: Původ a zánik materiálu

Příloha č. 4: Rozhovory

Příloha č. 5: Ukázka cirkulárního systému

Seznam použitého označování a zkratk

CE – Cirkulární ekonomika

DAMU – Divadelní fakulta Akademie múzických umění

ND – Národní divadlo

z.ú. – zapsaný ústav

CO₂ – oxid uhličitý

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

NPO – Národní plán obnovy

HMP – Hlavní město Praha

MKČR – Ministerstvo Kultury České republiky

POH – Plán odpadového hospodářství

1 Úvod

Žijeme v době British Petroleum, Greta Thunberg, mikroplastů v krvi a vzpamatování se z pandemie, která není stále u konce. Přihlížíme financování války na Ukrajině přes plyn a ropu z Ruska. Na několika sociálních sítích zároveň sledujeme kácení pralesů, tání ledovců a největší požáry v dějinách. Svět se žene stále kupředu, otázkou je, zda tak činí v souladu s nějakými obecně platnými pravidly a zda má na paměti možné důsledky. Protože varování tu jsou. Je vše ztraceno? Ke každému neštěstí vzniká řešení, které se snaží minimálně o rovnováhu nastalé situace.

Téma, které jsem zvolila, se ukázalo jako obsáhlé a dosud ne příliš zmapované. Cirkulární ekonomika se pomalu a jistě dostává do naší společnosti skrze jiná odvětví. Nabízí velkou škálu směrů a podtémat, kterým bychom se dle mého názoru měli věnovat s patřičnou pozorností. Mně osobně k tématu dovedl několikaletý zájem o oděvní upcycle a vlastní pasivní boj proti fast fashion. Celková nechuť ke kultuře nadbytečného konzumu až mikro trendů budí touhu hledat alternativní řešení. Může fungovat takový upcycle kostýmu?

Ačkoliv v současnosti pojmy ekologie, udržitelnost i přímo cirkulární ekonomika konečně společnost přijímá a neodvrací od nich zrak, jde stále o nové téma, kterého se doposud dotýkáme jen opatrně.

Práce se nesnaží ani o rozlousknutí klíčových problémů a nalezení řešení – jejím cílem není hluboce rozebrat problematiku. Jedná se pouze o jeden z prvních dokumentů, který se tématu cirkulární ekonomiky v divadle věnuje. Spojuje dohromady základy několika odvětví těchto oblastí, ale soustředí se především na dění na jevišti, na scénografii.

V knize Cirkulární ekonomie a ekonomika byla položena otázka, zda je cirkularita skutečně historická nezbytnost, která je naprosto nutná k zachování lidské existence alespoň v té podobě, v jaké ji nyní známe, nebo zda jde o pouhý konstrukt

vágně vztažený k realitě. Ráda bych se ptala podobně v případě divadel a kultury a ráda bych zjistila, že ano.

2 Definice pojmů

Cirkulární ekonomika

Je známa také pod pojmem *oběhové hospodářství*. Samo slovo „cirkulární“ napovídá, že jde o jakýsi oběh, kruh. Ekonomika i ekonomie jsou slova odvozená z řeckého *oikonomia*, jenž je složeninou slov *oikos* – dům, příbytek a *nomos* - spravování, řízení, dohromady řízení domácnosti, hospodárnost.¹ Ekonomikou se rozumí souhrn hospodaření daného subjektu, člověka, organizace, státu. Ekonomie naproti tomu zkoumá finanční vystupování subjektů s ekonomickým projevem. Přívlastek cirkulární bývá patrně užíván pro ekonomiku i ekologii.

„Cirkulární ekonomie je ale koncept definující budoucí optimalizovanou podobu světa.“² Koncept, který nás nabádá, abychom s materiály, které máme všeobecně k dispozici, nakládali co nejlépe, nejzodpovědněji a nejefektivněji. Setkáváme se s výstižným slovním spojením „odpad zdrojem“.

Ve své hlavní podstatě se tato – relativní – novinka snaží předejít vzniku či navyšování odpadu. Staví se tak do jasné opozice modelu ekonomiky lineární (vytěžit – vyrobit - použít - vyhodit), která v nynější společnosti dlouhou dobu výrazně převažovala. Mění se zde takzvaný produkční řetězec (viz Příloha č. 1).

Udržitelnost a udržitelný rozvoj

Udržitelnost má celou škálu definic. Ve své podstatě jde o status schopnosti pokračovat v něčem po určitou dobu.³ V práci se budeme vracet k udržitelnosti

---

¹ “economy | Etymology, origin and meaning of economy by etymonline.” Etymonline - Online Etymology Dictionary [online]. [cit. 29.06.2022]. Dostupné z: https://www.etymonline.com/word/economy#etymonline_v_980.

² KISLINGEROVÁ, Eva. Cirkulární ekonomie a ekonomika: společenské paradigma, postavení, budoucnost a praktické souvislosti. Praha: Grada Publishing, 2021. Expert (Grada). [cit. 29.06.2022]. ISBN 978-80-271-3230-0.

³ “EXIST | meaning in the Cambridge English Dictionary.” [online] 2022. Cambridge Dictionary [cit. 27.06.2022] Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/exist>.

primárně v ekologickém slova smyslu. Navazující slovní spojení – udržitelný rozvoj ho přibližuje.

„Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich zásadní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“⁴

Uhlíková stopa, uhlíková neutralita

Dalšími častými pojmy v těchto kruzích jsou uhlíková stopa, uhlíková neutralita. Na ně se váže mnoho dalších, zaměříme se ale na tato v textu se opakující slovní spojení. Člověk žijící na Zemi za sebou zanechává kromě dalších stop i stopu uhlíkovou, jsou ale faktory, díky kterým se její velikost u každého liší. Týká se nejen člověka a akce, ale i výrobků. Jde o ukazatel zatížení životního prostředí, jež vychází ze stopy ekologické. *„Uhlíková stopa vyjadřuje množství oxidu uhličitého a ostatních skleníkových plynů, které jsou po celou dobu životního cyklu materiálů uvolňovány do ovzduší. Dřevo má nejnižší uhlíkovou stopu oproti jakýmkoli běžně používaným stavebním materiálům.“⁵* Nejjednodušším způsobem, jak uhlíkovou stopu snížit, je třídění odpadu. K výpočtu se dají použít kalkulačky dohledatelné na internetu.

Uhlíková neutralita znamená nulovou uhlíkovou stopu. V normálním životě jde ale o poněkud utopický pojem, produkce nějakých emisí skleníkových plynů je totiž nevyhnutelná.

---

⁴17/1992 Sb. Zákon o životním prostředí. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 26.06.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17>

⁵“Uhlíková stopa.” n.d. [online] MeziStromy.cz. [cit. 27.06.2022]. Dostupné z: <https://www.mezistromy.cz/slovník/uhlikova-stopa>.

Scéna, scénografie a scénograf

Slovo scéna z řeckého *skéné* – budova v pozadí jeviště je v teatrologii synonymem pojmu jeviště. Má více významů, i mimouměleckých. V kontextu práce ale platí, že scéna je prostorem hry.⁶

Přidáme-li ke *skéné grafein* – rýt, psát, vznikne scénografie, jež se v původním smyslu rozumí výtvarná stránka inscenace – ztvárnění prostoru pro hru.⁷ Znamená i jeden z oborů divadelní vědy. Scénografii v práci budeme rozebírat hlavně jakožto výtvarnou složku divadla, která zahrnuje návrhy scénické a kostýmní výpravy představení – scénická výprava/jevištní výprava.

Scénograf (jevištní výtvarník, architekt) je člověk, který tvoří ve spolupráci s režisérem návrh uspořádání prostoru a scénické výpravy. Návrh je pak realizovaný v dílnách.

Upcyclace

Upcyclace je stále více populární proces. V anglickém *Upcycling* bylo zvoleno institucí Cambridge Dictionary slovem roku 2019, mělo v daném roce totiž největší vyhledávanost a čtenost. Definuje ho jako „činnost výroby nového nábytku, předmětů atd. ze starých nebo použitých věcí nebo odpadového materiálu.“⁸ Můžeme se s upcyclací setkat právě u divadelní výroby a scénografie.

Greenwashing

Greenwashing je anglický termín, který našel inspiraci ve slově whitewashing – manipulativní technika, při které se její podněcovatel snaží zastírat nebo

---

⁶PAVLOVSKÝ, Petr, ed. Základní pojmy divadla: teatrologický slovník. Praha: Libri, 2004 [cit. 26.06.2022]. ISBN 8072581716.

⁷ tamtéž

⁸“UPCYCLING | meaning in the Cambridge English Dictionary.” [online] 2022. Cambridge Dictionary. [cit. 26.06.2022]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/upcycling>.

ospravedlňovat vady pro zlepšení své image (ve filmovém průmyslu je tak pojmenována situace, kdy jsou bílí herci obsazováni do rolí jiných etnických skupin).⁹ Při nahrazení slovem green vzniká „dezinformace šířená organizací za účelem prezentovat environmentálně zodpovědný veřejný obraz sama sebe“.¹⁰

Příkladem tohoto fenoménu jsou fast fashion řetězce jako například H&M, které v dubnu 2016 představilo World Recycle Week. Během týdne recyklování H&M slíbilo vybrat tisíc tun nechtěného oblečení, recyklovat ho a zákazníka odměnit voucherem. Pravdou ale je, že do oběhu vrátí velmi malou část – vypočteno Lucy Siegle z Guardianu – tuna oblečení by se ve skutečnosti totiž recyklovala 12 let.¹¹ Zákazník se cítí pravděpodobně lépe, protože oblečení nevyhodil a jde si s voucherem vesele koupit pár dalších nekvalitních kousků oblečení. Fast food restaurace mají podobné taktiky. V McDonald's si můžete koupit kávu do vlastního hrnku. Tím ale i nadále podporujete jeden z největších chrámů konzumní společnosti. McDonald's pouze využívá všeobecného nátlaku na společnost v oblasti jednorázových obalů. Jeho praktiky, ingredience a další morálně diskutabilní aspekty jsou tak na chvíli upozaděny. Kromě toho, že si greenwashing mnohdy neuvědomuje zákazník, často samy firmy netuší, že se ho dopouštějí.

---

⁹TOPOLÁŘOVÁ, Ester. "Whitewashing – MedKult." [online] 2018. MedKult. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <http://medkult.upmedia.cz/Keywords/whitewashing/>.

¹⁰KOUŘIL, Vít, a MIESSLER, Jan "Čerstvě natřeno. Zn.: na zeleno » Sedmá generace." [online] 2008. Sedmá generace.[cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <http://sedmagenerace.cz/cerstve-natreno-zn-na-zeleno/>.

¹¹SIEGLE, Lucy.. "Am I a fool to expect more than corporate greenwashing? | Lucy Siegle." [online] 2016 The Guardian. [cit. 28.06.2022] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/apr/03/rana-plaza-campaign-handm-recycling>.

3 Metoda práce

Bakalářská práce čerpá z celé řady zdrojů. Daly by se rozdělit do tří primárních skupin: literatura, online zdroje a řízené rozhovory (případně vyplnění dotazníku).

Prvním cílem bylo provést výzkum v oblasti cirkulární ekonomiky. Zjistit a popsat, jak tento koncept funguje a jak daleko je v oběhovém hospodářství Česká republika. K tomu byl skvělým internetovým zdrojem Institut cirkulární ekonomiky, dále kniha Cirkulární ekonomie a ekonomika od Evy Kislíngerové a kol. a nespočet online rozhovorů, článků a dalších publikací.

Následovalo obecné seznámení se s cirkulární ekonomikou a jejími předzvěstmi v kultuře, například skrze knihy Udržitelné divadlo od Michaely Rýgrové nebo Recyklované divadlo od Vojtěcha Poláčka a Víta Pokorného. Nutné bylo objevování a doložení konkrétních příkladů, které by mohly k přechodu na cirkulární ekonomiku inspirovat místní divadla. K tomu posloužily různorodé zahraniční projekty. Mírně odhalen byl pro srovnání také další kulturní sektor v ČR a tím je audiovizuální tvorba.

Na základě zjištěných informací vznikla šablona pro rozhovor. Aby mohla být hypotéza práce podložena nebo naopak vyvrácena, bylo nutné konfrontovat divadla přímo. Vybrala jsem tři česká divadla – Národní divadlo, Švandovo divadlo na Smíchově a Studio Hrdinů. Dotazovaným zaměstnancům jsem dala na výběr, zda preferují osobní setkání, telefonát či na otázky odpovědět v dotazníkové formě. Otázky jsem mírně přizpůsobovala respondentům podle jejich funkce v divadle, které zahrnovaly jak vedení divadla, tak umělecký a technický provoz a později i nezávislé scénografy. Sběr dat byl ve výzkumné části práce tedy koncipován jako hloubkový rozhovor.

Poslední část práce reaguje na sumarizované odpovědi divadelníků. Snaží se podkrýt možnosti, která divadla mají, pokud se rozhodnou cirkulární ekonomiku na své jeviště pozvat a vyjmenovává iniciativy pro toto prostředí užitečné. Dále se nevyhnutelně lehce dotýká oblasti legislativy a financování.

4 Cirkulární ekonomika

„Ekonomika, která znovu využívá a recykluje zdroje, aby je udržela ve hře co nejdéle.“

4.1 Historie konceptu CE

Počátky tohoto pojmu jsou často spojovány se jmény Michael Braungart (německý chemik) a William McDonough (americký architekt) a jejich knihou z roku 2002 *Cradle to Cradle: Remaking the Way We Make Things*, v překladu *Od kolébky ke kolébce: jak změnit způsob, jakým vyrábíme věci*. Ta klade důraz na logistické řetězce a metodu posuzování životního cyklu. „Metoda Life Cycle Assessment (neboli LCA) je jedním z nejdůležitějších informačních nástrojů environmentálně orientované výrobní politiky.“¹² Posuzování provádí na základě působení produktu nebo služby na životní prostředí, zejména emise do ovzduší, vody a půdy a spotřeba energie a materiálů. Své popularity kniha dosáhla hlavně proto, že z knihy vychází Cradle to Cradle design model (neboli C2C), který se snaží o extrémní změnu vnímání výrobků a výrobního procesu – hlavně jak vyměnit způsob cradle to grave (od kolébky k hrobu) za cradle to cradle (od kolébky ke kolébce). Dodnes na myšlenkách této knihy staví odborníci další postupy.

Avšak nebyli rozhodně prvními. Myšlenka cirkulárního toku materiálů a energie se objevila již v roce 1966 v dokumentu *The Economics of the Coming Spaceship Earth*. Autor a ekonom Kenneth E. Boulding vysvětluje, že bychom měli být součástí cyklického ekologického systému („man must find his place in a 8 cyclical ecological system which is capable of continuous reproduction of material form even though it cannot escape having inputs of energy“).¹³ Termín cirkulární ekonomie se poprvé

---

¹²DASHÖFER, Verlag. „Metoda posuzování životního cyklu výrobků či procesů v podnikové praxi. [online] 2006. | Envi profi.“ Enviprofi. [cit. 03.07.2022] Dostupné z: https://www.enviprofi.cz/33/metoda-posuzovani-zivotniho-cyklu-vyrobku-ci-procesu-v-podnikove-praxi-uniqueidgOkE4NvrWuOKaQDKuox_ZxOoNFLpyEkNTmfcju4Hoa0/.

¹³RICHARDSON, Julie a Kenneth E. BOULDING, , ed. *The Economics of the Coming Spaceship*. 1966 In: MARKANDYA, Anil a Julie RICHARDSON. *Environmental economics* [online]., s. 27-35 [cit 01.07.2022] Dostupné z: <https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=n0g4DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA27&dq=the+Economics>

veřejně objevil roku 1988 ve článku *The Economics of Natural Resources*, jehož autorem je Allen V. Kneese. Nedlouho poté ho použili Pearce a Turner k popisu ekonomického systému, kde se odpad v těžbě, výrobě a spotřebě mění na zdroj. Na počátku 21. století Čína začlenila tento pojem do své průmyslové i environmentální politiky a s tím i větší důraz na zdroje, výrobu, odpad a na životní cyklus.¹⁴ Dalším důležitým počinem byla britská nadace Ellen MacArthur (Ellen MacArthur Foundation) vytvořená v roce 2010, která se snaží inspirovat k přijetí nové koncepce a vybudování lepší budoucnosti prostřednictvím oběhového hospodářství.¹⁵ Evropská unie světa představila vlastní vizi oběhového hospodářství v roce 2014, přičemž v roce 2020 zahájila akční plán pro nové oběhové hospodářství (viz kapitola Mezinárodní klimatické dohody).¹⁶ Šíření tohoto fenoménu má i jistý původ ve třech hlavních událostech - exploze cen surovin mezi lety 2000 a 2010, čínská kontrola materiálů vzácných zemin a ekonomická krize v roce 2008.

4.2 Současné vlivy a důvody proč se tímto směrem ubírat

Z cirkulární ekonomiky se vzhledem k okolnostem dnešní doby stává fenomén a novinky v této oblasti přicházejí prakticky denně. Společnost se proměňuje v zelenější a více tlačí na vysoká místa / vládu s žádostmi o změny. Populace roste a stejně tak i spotřeba dostupných materiálů. K cirkulární ekonomice nás kromě dalšího může tedy motivovat i oprávněný strach z nedostatku základních materiálů, a to třeba i vody.

Jak předchozí řádky naznačují, vydat se směrem cirkulární ekonomiky má nesporný pozitivní dopad na životní prostředí. Objektivně se totiž jedná o ekologičtější

+of+the+Coming+Spaceship+1966+Kenneth+E.+Boulding&ots=R0ijhWPv24&sig=-8vRrst_j5eOgBfFd5uVP_2vew&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

¹⁴SHli, Lei. "Efforts for a Circular Economy in China: A Comprehensive Review of Policies." [online] 2018 .Wiley Online Library.[cit. 05.07.2022] Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jiec.12754>.

¹⁵Ellen MacArthur Foundation. "About us - Our timeline." [online] 2022. [cit. 05.07.2022] Dostupné z: <https://ellenmacarthurfoundation.org/about-us/timeline>.

¹⁶European Commission. "Towards a circular economy: A zero waste programme for Europe." [online] 2014. European Commission. [cit. 06.07.2022] Dostupné z: <https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/circular-economy-communication.pdf>.

přístup, pokud ho uchopíme správně. Je třeba si uvědomit, že každý zdroj má svůj limit. „Poptávka po komoditách celosvětově dosáhla 1,5 násobku množství, než je planeta schopna zajistit a obnovit udržitelným tempem, už v roce 2009.”¹⁷ Podle statistik společnosti The World Counts z roku 2018 končí 95 % produktů v koši po 6 měsících od jejich zakoupení. Průměrný Evropan ročně spotřebuje 16 tun materiálu a jen 5 % hodnoty se vrátí do ekonomického systému – tedy do oběhu.¹⁸

Pandemie může být vnímána jako poslední kapka, která přivedla společnost k jednání. Během ní jsme přicházeli na nedostatky (hlavně zdravotnických) materiálů denně, zatímco produkce odpadů stoupla až o 25%¹⁹ (za rok 2020 v ČR stouplо množství komunálního odpadu o 20%)²⁰. Situace si vynutila některá opatření. Například CE přišla s prateľnými rouškami často šitými ze zbytkových látek.

Cirkulární ekonomika představuje jistá řešení. Přináší lepší klima a na základě toho zlepšení zdraví. Redukuje množství odpadu, vytváří nová pracovní místa a ekonomiku dělá odolnější.²¹ Každý může začít u sebe a v takovém případě nám nastavuje jakési zrcadlo. Jde o přijetí celé řady změn, které mohou prospět i psychickému zdraví člověka.

Existuje mnoho způsobů, jak CE zavést ve světě byznysu. Dobrým příkladem je švédská firma IKEA se svým projektem Circular Hub²², který nabízí vystavené, vrácené nebo mírně vadné výrobky se slevou a roční zárukou. V ČR můžeme jmenovat například firmu Plastia, která vyrábí zahradnické výrobky z recyklovaných plastů.

---

¹⁷“Co je to cirkulární ekonomika a jak ji v podniku využít?” [online] 2021. Cashbot. [cit. 05.07.2022] Dostupné z: <https://cashbot.cz/blog/cirkularni-ekonomika-a-jeji-prakticke-vyuziti/>.

¹⁸Tamtéž

¹⁹“Covid změnil způsob, jakým lidé produkují odpad. Je ho víc a má jiné složení.” [online] 2021. ČT24. [cit. 03.07.2022] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3359908-covid-zmenil-zpusob-jakym-lide-produkuji-odpad-je-ho-vic-a-ma-jine-slozeni>.

²⁰“Pandemie neprospívá třídění odpadu, jeho množství roste.” [online] 2021. EURACTIV.cz. [cit. 04.07.2022] Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/obehove-hospodarstvi/news/pandemie-neprospiva-trideni-odpadu-jeho-mnozstvi-roste/>.

²¹ VISSER Eva a JANDOVÁ Lucie. n.d. “Pět důvodů pro cirkulární ekonomiku.” [online] MIWA. [cit. 04.07.2022] Dostupné z: <https://www.miwa.eu/cs/blog/pet-duvodu-pro-cirkularni-ekonomiku>.

²²IKEA. “Circular Hub – druhý život pro naše výrobky.” [online] 2022. IKEA. [cit. 07.07.2022] Dostupné z: <https://www.ikea.com/cz/cs/this-is-ikea/sustainable-everyday/vitejte-v-circular-hub-na-miste-kde-nasim-vyrobkum-davame-druhy-zivot-pubb1bc1360>.

Společnost Koma Modular se zabývá modulární výstavbou bez jakékoliv spotřeby vody nebo písku, čímž předchází vzniku odpadů. A mnoho dalších.²³

4.2.1 Skládky

Na skládkování je doslova vidět, jak moc je nutná změna. Řeč je o nejlevnějším a v mnoha ohledech nejspínavějším způsobu, jak se zbavit odpadu. Současně jde o jednoho z největších nepřátel a bloků cirkulární ekonomiky.

Čísla jsou stále alarmující. „Zatímco ve vyspělých evropských zemích se na skládky dostává pár procent komunálního odpadu, v tuzemsku na ně míří každoročně zhruba polovina. V roce 2020 české domácnosti vyprodukovaly tohoto odpadu 5,7 milionu tun. Za svoz a odstranění odpadu z černých popelnic platí přes šest tisíc tuzemských obcí ročně dohromady zhruba šest miliard korun.“²⁴

Momentálně je v plánu do roku 2030 úplně zrušit skládkování odpadu. Tento rok je označován jako krok zpět plný neambiciózního jednání. Do té doby se za odpad budou alespoň zvyšovat poplatky.

4.3 Fundamentální principy

Na rozdíl od ekonomiky lineární vyžaduje cirkulární ekonomika:

1. Zachování hodnoty vyrobených produktů a jejich životního cyklu
2. Využití obnovitelných zdrojů

---

²³ “Už 30 let staví Koma Modular školy, nemocnice či letiště bez cihel a betonu. Hlavně ve světě (video).” [online] 2022. BusinessInfo. [cit. 08.07.2022] Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/uz-30-let-stavi-koma-modular-skoly-nemocnice-ci-letiste-bez-cihel-a-betonu-hlavne-ve-svete-video/>.

²⁴PATOČKOVÁ, Martina. “Ve skládkování se točí miliardy. Velkým hráčům zbývá osm let, aby na něm vydělali co nejvíc.” [online] 2022 .Ekonews. [cit. 09.07 2022] Dostupné z: <https://www.ekonews.cz/ve-skladkovani-se-toci-miliardy-velkym-hracum-zbyva-par-let-aby-na-nem-vydelali-co-nejvic/>.

3. Použití ekoy designu při výrobě nových produktů
4. Vnímání odpadu jako cenného zdroje
5. Změnu business modelů
6. Zahrnutí digitálních technologií
7. Spolupráci různých oborů

Obecně známými aktivitami jsou i takzvaná eRka. Ta se ze tří základních: Reduce (zmenšuj), Reuse (znovu použij) a Recycle (recykluj) rozrůstají o další jako jsou: Refuse (odmítni), Rot (kompostuj), Repair (oprav) nebo Rethink (přehodnoť). Zásady jsou tvarovatelné a přibývají, hlavní princip ale zůstává stejný. Jasný a logický.²⁵

---

²⁵ KISLINGEROVÁ, Eva. In: Cirkulární ekonomie a ekonomika: společenské paradigma, postavení, budoucnost a praktické souvislosti. Praha: Grada Publishing, 2021, str. 194. Expert (Grada). [cit. 04.07.2022] ISBN 978-80-271-3230-0.

5 Instituce v ČR zabývající se tématem cirkulární ekonomiky

Ačkoliv počátky jakéhosi environmentálního hnutí můžeme v České republice datovat již do 60.let díky průkopníkovi Otakarovi Leiskému, častější aktivity se dějí zhruba posledních jedenáct let. Od té doby vzniklo v ČR množství organizací věnujících se ekologii a ochraně životního prostředí. Nicméně o osvětu v oblasti CE se zasadil v první řadě Institut Cirkulární ekonomiky.²⁶

5.1 Institut Cirkulární Ekonomiky

I pod názvem INCIEN funguje nevládní nezisková organizace od roku 2015 Institut Cirkulární Ekonomiky, z.ú. Zakladatelkou a ředitelkou je Soňa Jonášová. Za dobu svého působení výrazně přispěl k tomu, že se občané ČR začali o tuto problematiku nejen zajímat, ale i konat. Zabývá se edukací, popularizací a lobbováním ve prospěch cirkulární ekonomiky prostřednictvím vlastních konferencí, mobilních přednášek, konzultací a mediálních výstupů. V roce 2017 představil webový portál *Zajímej se*, který přináší novinky ze světa cirkulární ekonomiky. V posledním roce se rozhodl pro model základních 5 divizí. „Pro zapamatování jim říkáme AKTA-X. Zkratka reprezentuje Akademii, Konzultace, Think-Tank, Advokacii a X síť propojování přes nově budovaný Cirkulární Hotspot. Díky němu máme v plánu lépe provázat vazby se světem a zase téma cirkularity posunout na vyšší úroveň.” Český cirkulární hotspot (ČCH) byl představen 13. 12. 2021 po nizozemském vzoru Holland Circular Hotspot. Nabízí členství organizacím, firmám a dalším subjektům, které stojí o větší propojení a cirkularitu. INCIEN tak rozšiřuje svou už teď poměrně velkou síť a nevyčísitelný potenciál.

---

²⁶ Paměť národa. n.d. “Otakar Leiský (1925 - 2020).” [online] Paměť národa. [cit. 04.07.2022] Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/leisky-otakar-1925>.

5.2 Cirkulární Česko

V roce 2018 pak ve spolupráci s design thinking agenturou Direct People vyšla pod Institutem Cirkulární Ekonomiky na toto téma první publikace – Cirkulární Česko. 2019 přineslo Cirkulární Česko 2, o rok později vyšlo Cirkulární Česko 3. Každá publikace má lehce jiné zaměření. První díl představuje koncept jako takový, jeho možné překážky, rady, jak se s nimi vypořádat a zdařilé příklady cirkulární ekonomiky v praxi. Díl druhý vznikl za účelem inspirovat firmy, organizace, města a obce prostřednictvím v té době aktuálních příkladů. Poslední díl opět vypisuje příklady úspěšných cirkulárních firem. Nyní se zaměřím na pár bodů z publikací, které jsem shledala pro tuto práci přínosnými. Je nutné zmínit, že se stále pohybujeme v prostředí firemním, to ale neznamená, že je nemožné aplikovat je i na kulturu.

5.2.1 Bariéry a jejich řešení

Ve studii Cirkulární Česko jsou identifikovány čtyři hlavní bariéry, na které při snaze o přechod na cirkulární ekonomiku můžeme narazit. Bariéry kulturní, tržní, technologické a regulatorní. Kulturními se rozumí ve většině případů lpění na jakési tradici a nezáměr o změnu. Řešením je i vysvětlení, že jde hlavně o mentální nastavení a mnohdy domnělé, a ne zrovna podložené obavy. Studie uvádí, že průzkum CSR & Reputation Research 2016 ukázal například, že 68 % lidí v Česku si za výrobek šetrný k životnímu prostředí připlatí. O rok později obdobná studie ukázala, že v kategorii lidí do 24 let je to dokonce 72%.²⁷ Kromě tohoto uvědomění je ale nutné klást větší důraz na tuto problematiku a řešit cirkulární ekonomiku z pohledu transformace systému celé společnosti, tedy změnou byznys modelu. Tržní bariéry jsou vysvětleny jako vysoké vstupní náklady při přechodu na cirkulární fungování. Je navíc – minimálně ze začátku – obtížné získat partnery a druhotné suroviny, které by mohly cenově konkurovat surovinám primárním. Jsou totiž častěji levnější než ty z recyklovaných zdrojů. Pravdou je, že taková vstupní investice zpravidla nepřevyšuje standardní investici při změně

---

²⁷“CIRKULÁRNÍ ČESKO.” n.d. Institut cirkulární ekonomiky. [online] 2018 Institut cirkulární ekonomiky [cit. 09.07.2022] Dostupné z: <https://incien.org/wp-content/uploads/2021/06/Cirkularni-Cesko-priklady-uspesnych-ceskych-projektu.pdf>.

obchodního modelu. Ceny za druhotné suroviny jsou ovlivněny faktem, že se v současnosti jedná o trend. Klíčové je zajistit pravidelné dodávky druhotných surovin a vracet je zpátky do oběhu. V roce 2018 bylo pohlíženo na toto řešení s velkou nadějí, neboť na českém trhu takový nástroj chyběl. Nedostupnost vhodných technologií je další možnou překážkou. Plus vysoké pořizovací náklady a nedostatečná spolupráce byznysu s vědou a technologiemi. Řešení těchto překážek existují, ale firmy o nich nejsou informovány. Je kupříkladu možné využít služeb technologických skautingů a partnerů jako je organizace CzechInvest. Regulační bariéry jsou jednoduše otázkou pravidel. S regulacemi se setkáváme v celé řadě oblastí, není tomu jinak ani co se týče nakládání s odpady. V tomto případě řešení rozhodně nestojí jenom na osobní ochotě cokoliv měnit, vždy je ale důležité o současném legislativním rádu mít přehled, jelikož se poměrně často obnovuje.

Závěrem tedy je, že bariéry jsou a budou, nejsou ale rozhodně neměnné a neprostupné. Nutné je ale začít – stanovit si cíl a plán. Vzdělávat se a vzdělávat své okolí. Inovovat a optimalizovat, hledat nové zdroje produktů, nové možnosti postupů. Zapojovat, komunikovat s ostatními byznys partnery. V publikaci z roku 2018 naráží autoři i na vznik strategie Cirkulární Česko 2040 v naději na vlastní plán pro Česko.

5.3 Strategický rámec cirkulární ekonomiky České republiky 2040

Pod simplifikovaným názvem Cirkulární Česko 2040 existuje dokument, který od roku 2018 zpracovávalo a v listopadu 2021 vydalo Ministerstvo životního prostředí. Vypracování „reflektuje nezbytnost prosazení principů oběhového hospodářství v České republice a zdůrazňuje oběhové hospodářství jako prioritu České republiky.”²⁸ ČR tak následuje řadu zemí EU, které k odpadovému hospodářství strategický dokument vydaly. Zároveň reaguje na přímou výzvu Evropské komise k tomu, aby dokončila, přijala a provedla vnitrostátní strategii pro oběhové hospodářství, neboť v

---

²⁸ *Strategický rámec cirkulární ekonomiky České republiky 2040: Maximálně cirkulární Česko v roce 2040.* In: . Ministerstvo životního prostředí, [online] 2021. [cit. 09.07.2022] Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_20211213_Vlada-schvalila-Cirkularni_Cesko_2040/\\$FILE/Cirkularn%C3%AD%20%Cesko_2040_web.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_20211213_Vlada-schvalila-Cirkularni_Cesko_2040/$FILE/Cirkularn%C3%AD%20%Cesko_2040_web.pdf)

ČR neexistuje. Účelem je zmapovat presumpce, potřebné kroky pro to, aby byla ČR skrze cirkulární ekonomiku odolná vůči environmentálním hrozbám a rozvíjela udržitelný společenský systém. Dokument se pokusil nastavit cíle splnitelné do roku 2040 a poukázal na možnosti čerpání finančních prostředků z EU fondů a NPO, což vnímá jako základní prostředek pro CE v ČR.

Zmíněný dokument se zaměřuje na 10 oblastí – Produkty a design; Spotřeba a spotřebitelé; Odpadové hospodářství; Průmysl, suroviny, stavebnictví, energetika; Bioekonomika a potraviny; Cirkulární města a infrastruktura; Voda; Výzkum, vývoj a inovace; Vzdělání a znalosti a Ekonomické nástroje.

O divadle v prvním strategickém dokumentu nenajdeme opravdu ani slovo. O kultuře jako takové ano. Předložený rámec má vazby na další strategické dokumenty a politiky jak v Evropě, tak u nás. Mezi takové patří Nová agenda pro kulturu 2019–2024. Evropská komise zde stanoví priority pro tvorbu politiky v oblasti kultury. Klíčovými jsou následující – podpora kulturního dědictví; socioekonomická hodnota; prosazování rovnosti žen a mužů a rozmanitosti; měření pozitivních dopadů kultury.²⁹

Světlo světa spatřila už i Strategie Prahy pro přechod na Cirkulární ekonomiku 2030. Byla schválena usnesením Zastupitelstva HMP v lednu 2022 a na svědomí ho má Odbor ochrany prostředí hl.m.Prahy ve spolupráci s Pražským inovačním institutem. Cílem je snížit ekologickou zátěž a emise o polovinu do roku 2030 a do roku 2050 se stát uhlíkově neutrálním městem. Soustředí se na stavebnictví, vodohospodářství, zemědělství a potraviny, a právě i na odpady, tedy sektory s největším potenciálem materiálových a emisních úspor.

Pozitivní zprávou je, že Česká republika nezaostává pozadu a dohání pokrokové evropské státy svým strategickým rámcem. Možná není ani třeba podotýkat, že kultura ale v dokumentu zohledněna není. Ačkoliv se může zdát, že na ní během čtení strategie alespoň mezi řádky narazíme, nedá se mluvit o přímé aplikaci

---

²⁹ Evropská komise. n.d. "Vybraná témata | Culture and Creativity." Culture and Creativity. [cit. 11.07.2022] Dostupné z: <https://culture.ec.europa.eu/cs/policies/selected-themes>.

konceptu CE na svět kultury, natož na divadlo. Vytýčené cíle ve Strategickém rámci pro kulturní politiku jsou sice nesmírně ušlechtilé, ale k oběhovému hospodářství se nijak nevrací.

6 Klimatické dohody a legislativa

V práci je nutné zohlednit, nejen jak je CE vnímána českou vládou, ale i jak si stojí v kontextu EU. Další podkapitoly se věnují mezinárodním klimatickým dohodám a legislativě.

6.1 Mezinárodní klimatické dohody

K řešení klimatické krize je nevyhnutelná spolupráce a účast celého světa. Pod záštitou OSN proto probíhají dohody o změnách klimatu na mezinárodní úrovni. Dohody mírně zrekapituluji, abych se mohla po časové ose dostat k těm, které jsou pro toto téma směrodatné.

První světová klimatická konference se konala v únoru roku 1979 v Ženevě, neboť už v té době byly klimatické změny potenciálně velkým problémem. „Program OSN pro životní prostředí (neboli UNEP) a Mezinárodní rada vědeckých svazů na konferenci domluvili vytvoření Světového klimatického programu, který souvisí mimo jiné s rozvojem systémů předpovědí, informování a vytváření projekcí vývoje klimatu.”³⁰ V roce 1988 založila Světová meteorologická organizace (neboli WMO) a UNEP Mezivládní panel pro změny klimatu (neboli IPCC) se sídlem v Ženevě. IPCC od té doby každých pět let vydává hodnotící zprávu ohledně problematiky změn klimatu. Poslední část šesté hodnotící zprávy by měla vyjít v září roku 2022.³¹ V roce 1992 byly v Rio de Janeiru uzavřeny tři dokumenty. Úmluva o biologické rozmanitosti, Úmluva o boji proti desertifikaci a pro úsilí klimatu a dodnes platící Rámcová úmluva o změně klimatu – United Nations Framework Convention on Climate Change (neboli UNFCCC).³² V roce 2010 vznikl v Jižní Koreji mezinárodní fond Green Climate Fund,

---

³⁰ Fakta o klimatu. “Mezinárodní klimatické dohody.” Fakta o klimatu. [online] 2021. [cit. 11.07.2022] Dostupné z: <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/svetove-dohody>.

³¹ The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). n.d. “Synthesis Report — IPCC.” [online] IPCC.[cit. 11.07.2022] Dostupné z: <https://www.ipcc.ch/ar6-syr>.

³² United Nations Climate Change. n.d. “History of the Convention.”[online] UNFCCC. [cit. 11.07.2022] Dostupné z: <https://unfccc.int/process/the-convention/history-of-the-convention#eq-1>.

který v průmyslově méně rozvinutých zemích světa financuje klimatická opatření.³³ Pařížská dohoda se konala v prosinci 2015. Jako dlouhodobý cíl si vytyčila ochranu klimatu v návaznosti na udržitelný rozvoj a podepsaly ji všechny členské státy EU. V roce 2020 se konečně dostáváme k Zelené dohodě pro Evropu.³⁴

6.1.1 The European Green Deal

Zelená dohoda pro Evropu je soubor návrhů Evropské komise, která byla představena 11. prosince 2019 a schválena následujícího roku. Cílem je začlenit do roku 2050 Evropu do právních předpisů, aby se tak stala prvním klimaticky neutrálním kontinentem na světě.³⁵ Zároveň je součástí i plán s vyhodnocenými dopady, který sleduje snížení emisí skleníkových plynů EU do roku 2030 o 55% oproti roku 1990. Cílem je rovněž dosáhnout hospodářského růstu nezávisle na využívání zdrojů a neopomínat žádného jedince a žádný region.³⁶

Dohoda zahrnuje mimo jiné pro tuto práci velmi podstatný akční plán pro oběhové hospodářství. Circular economy action plan byl představen 11. března 2020. Je sestaven ze strategických pokynů a umožňuje legislativní i nelegislativní opatření pro posílení činnosti EU v CE.³⁷ Konkrétně řeší udržitelné produkty a ekodesign, informování spotřebitelů, snižování odpadu se zaměřením zejména na několik prioritních hospodářských odvětví, jako jsou obaly, plasty, textil, elektronické výrobky a stavebnictví.³⁸ Navrhuje ale i právní předpisy o udržitelné výrobní politice.

---

³³ Green Climate Fund. n.d. "About GCF [online] " Green Climate Fund. [cit. 10.07.2022] Dostupné z: [<https://www.greenclimate.fund/about>. Citovat

³⁴United Nations Climate Change. n.d. "The Paris Agreement." [online] UNFCCC. [cit. 11.07.2022] Dostupné z: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>.

³⁵ Evropská komise. "Zelená dohoda pro Evropu." [online] 2019 EUR - Lex. [cit. 11.07.2022] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2>.

³⁶ Evropská komise. "Zelená dohoda pro Evropu | Evropská komise." [online] 2022. Evropská komise [cit. 10.07.2022] Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs.

³⁷ Evropská komise. "A new Circular Economy Action Plan - For a cleaner and more competitive Europe." EUR-Lex. [online] 2020. [cit. 12.07.2022] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN>.

³⁸ Evropská komise. "Změna způsobu výroby a spotřeby: Nový akční plán EU pro oběhové hospodářství ukazuje cestu ke klimaticky neutrální, konkurenceschopné ekonomice, v níž mají

6.2 Zákony ČR

V předchozích odstavcích jako nedílnou součást řešíme tedy i legislativu, alespoň okrajově. V této části práce uvedu snadno dohledatelné zákony, které na cirkulární ekonomiku mají vliv a tím pádem by na ně divadla mohla v budoucnu narazit. Na škodu není znalost Zákona o odpadech – Zákon č. 541/2020 – s tím se v oblasti CE setkáváme nejčastěji. Obsahuje regulace, kterými se musíme řídit i v rámci bezpečnosti. Můžeme narazit i na Zákon o zadávání veřejných zakázek – Zákon č. 134/2016 jde o uzavírání smlouvy mezi zadavatelem a dodavatelem, takže v kontextu divadla užitečný. A dále na Zákon o životním prostředí – Zákon č. 17/1992, jež „vymezuje základní pojmy a stanoví základní zásady ochrany životního prostředí a povinnosti právnických a fyzických osob při ochraně a zlepšování stavu životního prostředí a při využívání přírodních zdrojů. Vychází přitom jasně z principu trvale udržitelného rozvoje.”³⁹

Důležitý je v tomto oddílu Plán odpadového hospodářství. Ministerstvo životního prostředí ho v letošním roce po osmi a půl letech aktualizovalo. Splňuje tím povinnost ze zákona o odpadech, kdy má zahrnovat do POH ČR radikální změny odpadové legislativy na české a evropské úrovni. POH ČR představuje dlouhodobou vizi a koncepci odpadového hospodářství České republiky s výhledem do roku 2035. POH ČR stanovuje priority, strategické a další cíle v oblasti odpadového a oběhového hospodářství pro ČR a navrhuje vhodná opatření k jejich dosažení.

---

spotřebitelé posílené postavení.”[online] 2020 Nouveau plan d'action pour l'économie circulaire. [cit. 09.07.2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/IP_20_420.

³⁹17/1992 Sb. Zákon o životním prostředí. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 09.07.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17>

7 Cirkulární ekonomika v kultuře

Umění a kultura vždy měly ve společnosti svoje místo. Zvyšují kvalitu života, vyvolávají diskuze v mnoha oblastech a celkově mají velkou moc. Skrze divadlo, film, výtvarné umění, literaturu a další obory je možné lidi obohacovat, inspirovat, vzdělávat a celkově značně ovlivňovat. I proto by kultura neměla udržitelné principy cirkulární ekonomiky ignorovat.

Premisou práce zůstává názor, že cirkulární ekonomika je v divadle možná, ale v ČR zatím téměř nevyužívaná. V této (pod)kapitole se budu zabývat cirkulární ekonomikou v kultuře mimo česká divadla. Přesněji, zda je realistické vzít si příklad ze zahraničí, či jaká je situace v jiném kulturním sektoru u nás. Vhodným se mi pro porovnání zdálo natáčení, neboť si posledních několik měsíců lze všimnout určitých pokusů o změnu. I tak to může být diskutabilní, rozdíly mezi výrobou divadelního představení a tvorbou audiovizuální jsou nesporné. Vhodné příklady bychom ale mohli určitě najít u performance a nemůžeme zapomenout na existenci samotného environmentálního umění.

7.1 Zahraniční modely

Vhodným inspiračním zdrojem jsou i stále častěji vznikající organizace mimo Českou republiku. V této kapitole bych ráda představila pár projektů, které mně osobně pomohly vytvořit si realistickou představu o cirkulární ekonomice v kultuře, potenciálně divadle, a následně formovat otázky v rozhovorovém úseku této práce.

Zahraničních projektů, i těch divadelních, které se pouští do objevování udržitelného rozvoje a cirkulární ekonomiky, je celá řada, např. portál Julie's Bicycle nejen o tom obsáhle informuje.

7.1.1 The Theatre Green Book

Iniciativa Theatre Green Book spojila divadelníky s odborníky na udržitelnost v čele s Burem Happoldem, aby dala vzniknout třídílné elektronické knize.⁴⁰ Vyšla v Británii v roce 2021 pod názvy *Volume one: Sustainable productions*, *Volume two: Sustainable buildings*, *Volume three: Sustainable operations*. První díl pojednává o výrobě, produkci a způsobu, jak představení zvládnout udržitelně. Druhý díl se zaměřuje na udržitelnější budovy a třetí se věnuje divadelnímu provozu. Funguje tak, že pokud se chcete se svou inscenací řídit podle těchto knih, můžete se registrovat přímo na stránkách. Tvůrci si totiž kladou za cíl podporovat každého, kdo takovou snahu projeví, dále sbírat data a ekologicky divadelníky propojovat. Každý elektronický svazek pojímá obsáhlé představení daného okruhu, popsání principů, kterými se řídí a poté se koncentruje na doporučení. Ve svém znění je přístup Theatre Green Book cirkulární (viz Příloha č. 2).

K uvádění projektu byl kladen důraz na nezaměnitelnou schopnost kulturního sektoru představovat si různé možnosti a experimentovat s nimi.⁴¹ Vidět alternativní budoucnost, zkoumat, zpochybňovat, hrát. Naráží na propojení přístupu k tvorbě s náplní samotné inscenace, prolnutí scénické výpravy s příběhem.

Knihy jsou tvořeny formou prezentace a dohromady tvoří zhruba 90 stran. Pro povahu této bakalářské se zaměříme na oddíl soustředící se na výrobu. První díl obsahuje podrobný souhrn všech složek inscenačního postupu, zaměříme se zejména na kapitoly o scéně, scénografii, rekvizitách, kostýmech a maskách. Postaveny jsou na principech, kdy cílem je eliminovat suroviny, omezit dopravu a stavět bez poškození životního prostředí – zamezit používání neudržitelných a anorganických materiálů.⁴²

---

⁴⁰ Theatre Green Book. n.d. "What is Theatre Green Book?" [online] Theatre Green [cit. 10.07.2022]. Dostupné z: [Book.https://theatregreenbook.com](https://theatregreenbook.com).

⁴¹ Theatre Green Book. 2022. "Book One – Case Studies [online] Theatre Green Book." [cit. 10.07.2022]. Dostupné z: <https://theatregreenbook.com/book-one-case-studies/>.

⁴² The Theatre Green Book. Part 1 : Sustainable Productions version beta. [online] 2021 Buro Happold and Renew Theatre. page 22 [cit. 10.07.2022]. Dostupné z: <https://www.tinderbox.org.uk/assets/uploads/THEATRE-GREEN-BOOK-ONE-Sustainable-Productions.pdf>.

Zásady pro všechna odvětví bychom mohli shrnout takto:

- Získávání hotových předmětů kdekoliv je možné, tak aby se maximálně snížil nákup nových.
- Výroba by měla probíhat za využití udržitelných, druhotných a recyklovaných materiálů (viz Příloha č. 3).
- Komunikovat a plánovat vše v týmu, postupovat jako jeden celek a podporovat tak spolupráci mezi všemi sektory.
- Připomínat si udržitelnost v každém kroku, i v těch počátečních, včetně procesu návrhu.
- Nezanedbávat péči o výrobky, které máme momentálně v držení, respektovat materiál a přizpůsobit mu například čisticí prostředek.
- Včasným rozhodováním předcházet jednorázovým dovozům na poslední chvíli a docílit tak udržitelnějších dodávek.
- Vyhýbat se zvláště škodlivým materiálům jako je polystyren, PVC nebo tropická tvrdá dřeva.

Producenti by měli těmto zásadám přizpůsobit čas a rozpočet. Je také nutné zvážit síly svého týmu a rozdat si správně úkoly.

7.1.2 Sustainable Event Scorecard

Překlad by mohl znít „Výsledková tabule udržitelnosti eventu“, řeč je o Berlínském programu, který finančně podněcuje a odměňuje akce, jež jsou pořádané udržitelným způsobem. Souběžně nabízí organizátorům užitečné tipy na opatření, která je třeba přijmout, aby se jejich akce staly udržitelnějšími. Za projektem stojí Senatsverwaltung für Wirtschaft, Energie und Betriebe (Senátní odbor pro ekonomiku, energetiku a podnikání) ve spolupráci s Das Berlin Convention Office (Berlínský kongresový úřad). Byl navržen na základě zavedených standardů, těmi jsou i oficiální směrnice pocházející z Guidelines for the sustainable organisation of events (Průvodce pro udržitelnou organizaci akcí) německé agentury pro životní prostředí

Umwelt Bundesamt.⁴³ Podporu uděluje Berlin Congress Fund. Pozitivní přidanou hodnotou je posílení Berlína jako kulturní metropole coby udržitelné událostní lokality.

Žadatel vyplní – podobně jako u běžných žádostí o finanční podporu- online formulář, ve kterém zodpovídá otázky ohledně plánované události. V tomto případě po vyplnění získá bodové ohodnocení, celkem je možné dosáhnout 930 bodů, přičemž pro dodatečné financování je nutné dosáhnout alespoň 300 bodů. Sedmistranný dokument je rozdělen na 13 okruhů činnosti a 47 opatření. Do okruhů patří Obecné informace; Doprava; Místo akce; Ubytování; Catering; Vlastnosti; Technické vybavení; Personál; Zadávání veřejných zakázek; Program akce; Komunikace; Cíle udržitelného rozvoje; Udržitelný partner. Opatření jsou hodnocena podle úrovně prioritizace.

Z nároků na výsledky bodového vyhodnocení je evidentní, že na podporu dosáhnout lze. Pořadatelé událostí si mohou dokument vyplnit čistě ze zvědavosti a rozhodnout se, jak s výsledkem hodlají naložit. Otázky a doporučení jsou formulovány tak, aby bylo jasné, že i minimální přizpůsobení se může mít velký efekt.

7.2 Zelené natáčení

Zdá se mi příhodné pro porovnání přejít k jednomu z dalších kreativních sektorů a tím je tvorba audiovizuálních děl. Pojit slova ekologické, udržitelné nebo zelené se slovem natáčení je v České republice podle všeho živým tématem teprve něco více než rok.

---

⁴³ Visit Berlin. n.d. "Sustainable Event Guidelines | Berlin Convention Office." [online] Berlin Convention Office. [cit. 12.07.2022]. Dostupné z: <https://convention.visitberlin.de/sustainable-event-guidelines>.

7.2.1 Greenfilming.cz

Za prosazováním udržitelnosti v audiovizuálním průmyslu stojí například APA (Asociace producentů v audiovizu). V prosinci 2021 spustila ve spolupráci s hlavním partnerem, jímž je TV Nova, informační portál Greenfilming.cz.⁴⁴

Green filming metody jsou ve světě stále více využívány, trůfám si říct, že inspiraci našla platforma Greenfilming.cz i u celosvětové iniciativy albert. „Britská platforma albert se zabývá udržitelností v oblasti filmu i televize a pomáhá vytyčit cestu k co nejmenší uhlíkové stopě nejen velkým firmám a korporacím, ale i menším produkčním společnostem.“⁴⁵ Právě od té TV Nova obdržela oficiální certifikaci za dva své pořady - seriál Mimořádné intelektové nadání a skečová show První dobrá. Majitel společnosti TV Nova s.r.o. CME (Central European Media Enterprises) se tak stal prvním členem iniciativy albert ze střední a východní Evropy.⁴⁶

Vraťme se však k platformě Greenfilming.cz, které se snaží informovat a být nápomocná všem kreativcům s ekologičtější smýšlením. Vydala proto Manuál zeleného natáčení přinášející řadu rad a doporučení pro zlepšení situace. Za cíle si klade: „snížení emisí skleníkových plynů způsobujících klimatické změny, efektivnější využívání zdrojů, ochranu životního prostředí a lidského zdraví.“⁴⁷ Hned v úvodu zmiňuje ona R, konkrétně: Odmítni (Refuse) Omez (Reduce) Znovu použij (Reuse) Vytříd' (Recycle) Zkompostuj (Rot). Manuál vychází z dokumentu Praktický manuál pre trvalo udržateľné nakrúcanie, který vypracoval slovenský INCIEN a Slovenská filmová agentura a vydal ho Audiovizuálny Fond v roce 2020. Ten se -podobně jako český-

---

⁴⁴VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. [online] 2021. "Nova začíná uplatňovat principy zeleného natáčení." MediaGuru. [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2021/10/nova-zacina-uplatnovat-principy-zeleneho-nataceni/>.

⁴⁵SKOUMALOVÁ, Tatiana. [online] 2022. "TV Nova se může pochlubit netradiční cenou. Má ji jako první v střední Evropě." TN CZ. [cit. 14.07.2022] Dostupné z: https://tn.nova.cz/zpravodajstvi/clanek/461416-tv-nova-se-muze-pochlubit-netradicni-cenou-ziskala-ji-jako-prvni-ve-stredni-evrope?campaignsrc=tn_clipboard.

⁴⁶"PPF Group | CME Media Group Joins BAFTA albert Consortium as First CEE Member." [online] 2021. PPF. [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://www.ppf.eu/en/newsroom/cme-media-group-joins-bafta-albert-consortium-as-first-cee-member>.

⁴⁷"MANUÁL ZELENÉHO NATÁČENÍ." [online] 2021. ASOCIACE PRODUCENTŮ V AUDIOVIZI. [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://asociaceproducentu.cz/storage/app/media/documents/200200-mmzeleny-manual-2021-final-2-s-obr.pdf>.

soustředí na jednotlivé fáze natáčení. Od příprav přes kanceláře, lokace a studia , dopravu a ubytování až po propagaci. V pasážích zasvěcených Stavbě a rekvizitám a Kostýmu a masce se objevují podobné ne-li skoro totožné typy jako v The Theatre Green Book. Jak český, tak slovenský manuál věnují kapitulu odpadovému hospodářství. Apelují zejména na třídění odpadu a zavádění jasně označených košů, případně odvoz odpadu, který bude určen k recyklaci. Zdůrazňuje nutnost všechny o všem informovat a snaží se členům štábu vnuknout chuť darovat nejen použité materiály, ale např. i nespotřebované čerstvé potraviny (catering...).

Dá se tedy s určitostí říci, že v oblasti české audiovizuální tvorby se s cirkulární ekonomikou poslední rok setkávat můžeme. Ačkoliv se toto slovní spojení neobjevuje nikterak často, principy cirkulární ekonomiky jsou ve výše zmíněných dokumentech nesporné.

8 Cirkulární ekonomika v divadle

Nyní se dostáváme k hlavní náplni práce, již je logicky cirkulární ekonomika v prostředí divadelním. Cirkulární ekonomika není v oblasti divadla obecně cizí, dostává se ale do povědomí bez identifikování či pojmenování. Slýcháme hlavně pojmy *recyklace*, *udržitelné divadlo*, *ekologický přístup* a podobně. V ČR můžeme v tomto ohledu u divadla pomalu pozorovat startující počiny. Okrajově představíme dva sezónní projekty.

8.1 Nerůst

Implementaci principů, které by divadla dovedla ke změně přístupu, zkouší s novým projektem *Nerůst* brněnské HaDivadlo, které funguje v rámci Centra experimentálního divadla, městské příspěvkové organizace. Alternativní divadelní scéna pod vedením uměleckého šéfa Ivana Buraje, HaDivadlo, je tak první v Česku, které zavádí myšlenku udržitelného divadelního rozvoje a divadelního repertoáru. Heslo *Nerůst* pro aktuální sezónu (2021-2022) HaDivadla znamená nevytváření nových inscenací, nýbrž variování a rozvíjení inscenací, které na programu již jsou. Myšlenku podpořilo i ohlédnutí se za těžkými časy v pandemii, která nám ukázala, že umělecká činnost je ještě ošemetnější, než se na první pohled zdá. Zároveň byl i dost dobře vidět tlak, pod kterým divadla a umělci jsou, tlak na neustálou produkci nového. HaDivadlo uvádí: „Nerůst nevnímáme jako rezignaci, nečinnost, ale jako prohlubování našeho pohledu na realitu, která nás obklopuje, a rozvíjení schopností nacházet jiné cíle než produktivitu. Nerůst nabízí šanci k odebrání, zpomalování, a tím paradoxně k tomu získávat víc. Chápeme jeho koncept jako přesměrování našeho pohledu z množství na intenzitu a kvalitu, ze statusů na vztahy a vazby.”⁴⁸ Proto si klade otázky typu: Jak tvořit udržitelně, šťastně, spolu? Ve zkratce divadlo upřelo pozornost na repertoár a hledá kvalitu v tom, co už má. Prozatím jde o jednu divadelní sezonu jednoho divadla, není možné takhle fungovat navždy. Opakované využívání starého

---

⁴⁸ HaDivadlo. [online] 2022. “Sezony - HaDivadlo.” [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://www.hadivadlo.cz/dramaturgie/sezony/>.

nelze praktikovat donekonečna, po čase se okouká.

8.2 Noc divadel

Za nocí otevřených divadel stojí již od roku 2013 Institut umění – Divadelní ústav. Mezinárodní projekt Evropská noc divadel si v roce 2020 zvolil podtitul *Divadlo a udr-život-elnost. „Noc divadel tak reagovala na zvyšující se citlivost a povědomí o potřebě zavedení udržitelných postupů mezi českými kulturními organizacemi i jednotlivými umělci. Pandemická krize, která posléze tvrdě dolehla právě na oblast živého umění, téma udr-život-elnosti ještě umocnila.”*⁴⁹ Ve svém pojetí Noc divadel stavěla udržitelnost na třech pilířích: sociálním, ekonomickém a environmentálním. Akce si zakládala na svém inkluzivním přístupu a přijímání divadel a nových nápadů, snaží se o co největší sdílení znalostí v oblasti udržitelného přístupu. Hospodárnost tento ročník převedl i do produkce a výroby. Noc divadel uvedla, že spolupracuje se všemi složkami produkčního týmu výroby. Přemítají pak společně nad každým krokem procesu výroby, aby získali co nejekologičtější produkt. Naučené znalosti předávají poté dalším kolegům. Kromě výroby samozřejmě přišlo i na místo, dopravu a samotný umělecký program.

Součástí příprav byl průzkum nazvaný Postoje kulturních organizací k ochraně životního prostředí, jehož výsledky byly zveřejněny v srpnu 2020. V rámci dotazníkového šetření bylo osloveno 140 divadel a divadelních souborů (účastníků Noci divadel), odpovědi bylo nashromážděno 37. Dotazník byl rozdělen na 7 částí postoj k ochraně životního prostředí, provoz, mobilita, výroba, propagace, umělecký program, komunikace s publikem a veřejností. Otázky byly koncipovány ve stylu: „Jak vnímáte ve Vaší organizaci potřebu ochrany životního prostředí a zohledňujete dopady environmentálních dopadů Vaší činnosti ve fungování Vaší organizace?” Výsledná

---

⁴⁹ Noc divadel. [online] 2021. Noc divadel. [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://www.nocdivadel.cz/kodex-udrizitelnosti/>.

data byla procentuálně upravena. V oblasti výroby odpovědělo 75,7 % dotazovaných, že ve výrobě zohledňují ochranu životního prostředí.⁵⁰

---

⁵⁰ Divadelní ústav. 2022. "Výzva ke spolupráci při průzkumu POSTOJE KULTURNÍCH ORGANIZACÍ K OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ | Institut umění – Divadelní ústav." [online] Divadelní ústav. [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://www.idu.cz/cs/aktualne/aktuality/2880-vyzva-ke-spolupraci-pri-pruzkumu-postoje-kulturnich-organizaci-k-ochrane-zivotniho-prostredi>.

8.3 Rozhovory s divadly

Tato práce by nemohla být kompletní bez přímého kontaktování divadel skrze rozhovory s několika jejich zaměstnanci (viz Příloha č. 4). Otázky jsem se vzhledem k tématu snažila formulovat opatrně a obecně, abych dala respondentům prostor k jakémukoliv vyjádření i nad rámec dotazu. Dotazované jsem seznámila s tématem své práce a popsala, na jaké oblasti se zaměřuje. Rozhovory jsem přizpůsobovala tomu, jakou složku realizačního týmu právě zpovídám. Mírné změny jsem také provedla na základě toho, o jakou formu divadla se jednalo. Kostra rozhovoru ale zůstává stejná:

1. Setkal/a jste se s pojmem cirkulární ekonomika v divadelním prostředí?
2. Řekl/a byste, že divadlo, ve kterém působíte, postupuje dle principů cirkulární ekonomiky? Pokud ano, jak? Pokud ne, co tomu brání?
3. Vyžaduje po Vás někdo v divadle, ve kterém působíte, aby se smýšlelo ekologičtěji? Jsou konkrétní směrnice, kterými se v tomto ohledu řídíte? (např: Je vyvíjen tlak ze strany státu, veřejnosti?)
4. Kde a za jakých podmínek skladujete rekvizity a kostýmy? Existuje evidence?
5. Co se děje s rekvizitami a kostýmy po derniéře? (např: Uskladní se, prodají se, půjčují se dál?)
6. Spolupracujete a sdílíte je s nějakým dalším divadlem/výtvarníkem? Pokud ano, se kterým?
7. Záleží Vám na tom, odkud jsou čerpány materiály, ze kterých se pak tvoří nové rekvizity a kostýmy? Kde k materiálům, případně hotovým výrobkům přicházíte nejčastěji?
8. Víte o nějakých sdílených fundusech nebo skladech zbytkových materiálů? Pokud ne, využívali byste takové možnosti?
9. Spolupracujete s nějakou environmentální organizací ČR?

Dotazovanými jsou zaměstnanci třech pražských divadel. Jedná se o Švandovo divadlo na Smíchově, Studio Hrdinů a Národní divadlo. V rámci rozhovorů mi byla některými respondenty doporučena i další jména – výtvarníci a scénografové, kteří by mohli zaujímat k této problematice zajímavý postoj. To se ukázalo jako velmi přínosné, a proto se v práci dotknu i zkušeností mimo vybraná divadla. Výběr nebyl náhodný ani

založený na osobních preferencích. Bylo důležité pracovat s různými formami divadla a stejně tak zaměstnaneckými složkami divadla.

Švandovo divadlo na Smíchově bylo vybráno coby zástupce jakéhosi pražského divadelního mainstreamu. Je to příspěvková organizace zřizována magistrátem hl. města Prahy,⁵¹ další finanční podporu poskytuje Městská část Praha 5.⁵² Dalším je Studio Hrdinů, zapsaný spolek fungující od roku 2012 v prostorách Veletržního paláce, financovaný magistrátem HMP, Ministerstvem kultury a městskou částí Praha 7.⁵³ V práci zastupuje víceúčelovou a alternativní formu divadla, jde o menší pražskou scénu s velmi jasným dramaturgickým plánem. A dotřetice tu máme Národní divadlo, konkrétně Operu Národního divadla. Národní divadlo je vnímáno jako naprostý základ či pilíř klasického divadelnictví a nezpochybnitelná reprezentace kulturního dědictví našeho národa. Národní divadlo je příspěvkovou organizací zřízenou Ministerstvem kultury ČR a operu jsem zvolila z důvodu velikosti souboru a náročnosti výpravy.

Pro větší specifikaci jsem do rozhovoru občas doplňovala otázky na konkrétní inscenaci, kterou jsem v divadle shlédla v posledních několika měsících. Hlavním důvodem k tomuto kroku bylo, aby vznikl základní okruh mých respondentů – členů inscenačních týmů. To nebylo v závěru až na výjimky potřeba. Ve Švandově divadle jsem viděla činoherní představení Slušný člověk, hrané od roku 2017. Ve Studiu Hrdinů napomohl autorský projekt samotného ředitele divadla – Manželka publikovaného básníka, který měl premiéru v květnu 2022. V Národním divadle zase Prodaná nevěsta, rovněž s premiérou v květnu 2022. Právě Prodaná nevěsta byla v rozhovorech se zaměstnanci Národního divadla rozebírána poměrně často. V pořadí již jedenáctou Prodanou nevěstu ND zpracovala Alice Nellis ve spolupráci se scénografem Matějem Cibulkou a kostýmní výtvarnicí Kateřinou Štefkovou. Současná inscenace se v mnoha ohledech liší od klasických nastudování, to i například po

---

⁵¹Odbor kultury a cestovního ruchu. 2011. "Švandovo divadlo na Smíchově (Odbor kultury)." [online] Odbor kultury. [cit. 15.07.2022] Dostupné z: https://kultura.praha.eu/jnp/cz/prispevkove_organizace/prispevkove_organizace_hl_m_prahy/prispevkove_organizace_hl_m_prahy-svandovo_divadlo_na_smichove_1.html.

⁵²Švandovo divadlo. n.d. "O divadle." O divadle [online] Švandovo divadlo. [cit. 15.07.2022] Dostupné z: <https://www.svandovodivadlo.cz/o-divadle/o-nas/7/obecne-informace>.

⁵³ Studio Hrdinů. "O nás." [online] 2021. Studio Hrdinů. [cit. 15.07.2022] Dostupné z: <https://studiohrdinu.cz/cs/o-nas/>.

stránce kostýmní. Dělí se na tři různé fáze, muselo tedy jít rozhodně o více než 150 poměrně rozmanitých kusů.

Je třeba si připomenout, že cílem průzkumu bylo zjistit, zda divadla postupují dle principů cirkulární ekonomiky, které se snaží hlavně o předcházení tvoření odpadu. To často vychází jako řešení nejekologičtější, ačkoliv tak vždy nevyzní. A i když existují principy a různé pokusy, které jsou pro danou oblast divadla vhodné, není vzhledem k čerstvosti tématu jasně daný přesný či správný postup.

Kompletní znění všech rozhovorů nalezneme v příloze č. 4.

8.3.1 CE v divadle v praxi

V nasbíraných rozhovorech nebyl jediný člověk, který by se s pojmem *cirkulární ekonomika* či *oběhové hospodářství* setkal v divadle nebo i kultuře obecně. Část dotazovaných dokonce přiznala, že se s tímto konceptem nesešla nikdy. Volně tak první odpovědi přešly k pojmu recyklace. Dotazovaná divadla a výtvarníci se shodují na tom, že k recyklaci scénografie a kostýmu docházelo vždy a vždy nějakým způsobem docházet bude, ale to hlavně z důvodů ekonomických, nikoliv ekologických. Tedy po použitých předmětech se sahá v momentě, kdy v rozpočtu není prostor na koupi nových. Scénografka a kostýmní výtvarnice na volné noze Jana Preková říká, že když už je daný výtvarník s myšlenkou recyklace seznámen, snaží se danou rekvizitu (kostým) využít naplno, dokud se skutečně nerozpadá. Vedoucí katedry scénografie na DAMU Jan Štěpánek podotýká, že ani to nemusí být vždy pravdou, mnohdy je recyklace finančně náročnější než výroba. S tím souhlasí i vedoucí výroby Švandova divadla Martin Šimek. Původ větší finanční i časové náročnosti tkví paradoxně především v předělávání již vyrobeného. Kostýmní výtvarnice působící v Národním divadle Kateřina Štefková doplnila, že zaměstnanci dílen bývají často přetížení, a tak nezbyvá než probrat se už existujícími předměty.

Část dotazovaných výtvarníků otevřela téma uměleckého díla a autorství. Konkrétně pro Jana Štěpánka je scénografie, stejně jako její návrh, uměleckým dílem,

ve kterém by se jeho autor měl naprosto svobodně vyjádřit. *„Za mě má být tento umělecký projev krása, která nemusí splňovat předpoklady udržitelnosti. Jsem přesvědčen o tom, že jako scénografové jsme jsme tu od jiných věcí.“* Nebýt nucen splňovat předpoklady udržitelnosti znamená i nemuset dát scénografii k dispozici jiným inscenacím než té, pro kterou vznikl. Jana Preková se i přes veškeré snahy postupovat udržitelně o tématu uměleckého díla zamýšlí: *„Je zajímavé, že jisté předměty, které odpovídají hodnotám divadelní rekvizity, kostýmu, jsou považovány za umělecké dílo často velké ceny, pokud je vytvoří výtvarný umělec. V divadle jsou věci degradovány a zneužity, to je rozpor v souvislosti s cirkulací uměleckých věcí.“* To, že se daná scénografie pak nerozebere a nebude sloužit dalším projektům, by ale nemuselo znamenat její konec. Jan Štěpánek navrhuje ke scénografii po derniéře přistupovat jako k umělecké instalaci hodné galerijního vystavení – scénografickou expozici viděl například v rámci Pražského Quadriennale. Sám své scénografie od divadel občas odkupuje, takový postup je ale dosti výjimečný a u kolegů ho zatím nezaregistroval.

Divadelní a filmová režisérka Alice Nellis se podělila o zkušenosti s ekologičtějším přístupem z natáčení: „U filmu je to celkem běžné – některé produkce jsou v tomto směru velmi důsledné, co se týče provozu natáčení – při posledním filmu jsme byli téměř důsledně bezplastoví apod. V divadle je to o něco složitější, protože se jedná o instituci.“ Naopak Martin Šimek, který v minulosti jakožto scénograf spolupracoval na natáčení reklam, tvrdí, že často pro projekt vznikne celá scéna a po skončení natáčení je zničena, neboť ji není kde uskladnit.

V některých hovorech přišlo samozřejmě i na otázku cykličtějšího divadelního provozu. Například Jan Horák za Studia Hrdinů uvedl, že učinili několik změn směrem k udržitelnějšímu divadlu právě v rámci prostoru Veletržního paláce. Změny v osvětlení prostoru, ve spotřebě vody a další. Úsporná opatření se promítla na penězích, jež jsou Studiu Hrdinů vypláceny zpětně z paušálu, který Národní galerii platí.

Většina dotazovaných nicméně uvedla, že si problému v oblasti ekologie jsou vědomi a nehodlají být lhostejní, a dokázala minimálně naprosto přesně rozeznat, co cirkulární ekonomikou rozhodně není. Část výtvarníků se snaží nad svou tvorbou přemýšlet i na nějakou dobu dopředu, zda bude rekvizita nebo kostým využitelný i v

budoucnu. Tím pádem jsou ochotni svou vizi přizpůsobit a vést debaty se zadavateli a režiséry.

8.3.2 Směrnice a požadavky na ekologičtější smýšlení

V tomto okruhu začínáme narážet na nejasnosti a mírnou nedbalost. Co se týče požadavků – ať už ze strany státu, zřizovatele, vedení divadla nebo dokonce diváků - všichni respondenti odpověděli, že žádné požadavky neexistují, jakoby zaznělo jednohlasné „ne“. Z rozhovorů je jasné, že jde primárně o rozhodnutí jedince, jakým směrem se ve své tvorbě vydá. Zazněly výrazy jako *svědomí, etičnost, morální kompas, sociální smýšlení...* Tři výtvarníci ve zkratce uvedli, že to vnímají jako omezení ega, případně umělecké egocentričnosti.

S oficiálními směrnici se dotazovaní buď nesetkali, nebo si byli vyloženě jisti, že neexistují. Kateřina Štefková uvedla, že v každé smlouvě s Národním divadlem je zakotven požadavek hospodárnosti, který by si sama vykládala jako požadavek na ekologičtější chování, ale jeho definicí si jista nebyla. Podobnou výpověď měl i Jan Štěpánek, který zná požadavek hospodárnosti jako pojem ze smlouvy, který však není dál rozveden a definován. Doplnil, že omezení, která ho v tomto ohledu napadají, například zákaz používání jistého typu barev, jsou vázána na bezpečnost, ne ekologii. Zmínil i zahraniční příklady – Skandinávie údajně řeší, odkud se do divadla dostávají přírodní materiály jako např. písek, opět kvůli bezpečnosti na jevišti. Matěj Cibulka uvádí tuto část smlouvy na pravou míru: *„Součástí mé smlouvy o dílo je, že se zavazuji, abych při výrobě scénické výpravy přednostně využil materiál, rekvizity a hotové výrobky, kterými disponuje ND. Jako výtvarník se dále zavazuji k obezřetnosti a hospodárnosti, pokud jde o požadavky na nákup a využití materiálu či hotových rekvizit a výrobků z externích zdrojů („povinnost hospodárnosti“). Mimo to jsme se zatím vždy pohybovali jen v mezích vlastní ekologické slušnosti.“* Toto tvrzení bylo nejbližší oficiálním požadavkům a směrnicím divadla. Existují kritéria hospodárnosti, efektivnosti a účelnosti, definovaná v § 2 zákona o finanční kontrole: *„Hospodárností se rozumí použití veřejných prostředků k zajištění stanovených úkolů s co nejnižším vynaložením těchto prostředků, a to při dodržení odpovídající kvality plněných úkolů.“*

*Efektivností se rozumí takové použití veřejných prostředků, kterým se dosáhne nejvýše možného rozsahu, kvality a přínosu plněných úkolů ve srovnání s objemem prostředků vynaložených na jejich plnění. Účelností je pak takové použití veřejných prostředků, které zajistí optimální míru dosažení cílů při plnění stanovených úkolů.”*⁵⁴

Pojmy jsou také známy pod zkratkou 3E pro jejich anglické znění – economy, efficiency, effectiveness.

Bavit se pak můžeme ale i o ne tak oficiální stránce, jak už je zmíněno výše, tedy o té morální. Rozhoduje se zaměstnanec divadla pod jiným tlakem? Jan Štěpánek z pozice vedoucího katedry plné budoucích scénografů vyzoroval, že nastupující generace tomuto trendu věnuje větší pozornost. To nás přivádí k další často zmiňované oblasti celé problematiky, a tou jsou generační rozdíly. Pojem generační rozdíly mnohdy bohužel neznamena nic dobrého pro generaci starších. Takový názor zazněl, a to nehledě na věk dotazovaných. Velkým pozitivem mohou být ale i roky zkušeností. Kateřina Štefková na otázku zelenějšího přístupu reaguje takto: „V mém případě je to dáno asi i věkem, věnuji se tomu 30 let a recyklační přístup je mi jednoduše blízký. Čím dál častěji sahám do svých vlastních zásob kostýmů, které jsem vytvořila v minulosti.“

V tomto okruhu nepochybně přicházíme na problémy financování i neznalost legislativy. Narážíme na ně v práci celkově často, i z toho důvodu se budeme financováním zabývat samostatně níže.

8.3.3 Skladování, evidence a co se děje po derniéře

Přecházíme k tématu uskladňování, kde by odpovědí na vše mohl být obyčejně fundus. Tak odpovídají na začátku téměř všichni dotazovaní. Ano, běžným postupem je po derniéře umístit kostýmy a rekvizity do fundusu, kde čekají na další využití. Ale ani to nemusí být vždy tak prosté.

---

⁵⁴320/2001 Sb. Zákon o finanční kontrole. Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. AION CS, s.r.o. 2010. [cit. 15.07.2022] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-320>

Národní divadlo i Švandovo divadlo na Smíchově disponují vlastním fundusem. U takového Studia hrdinů se nedá mluvit o fundusu, ale spíš o malé místnosti na naprosto nejnutnější propriety. Důvodem je, že divadlo nesídlí v prostorech postavených za tímto účelem, ale jedná se vlastně o kino, které je navíc nedokončené. Ředitel divadla Jan Horák říká: „*Nic mimo divadlo uskladněno nemáme, v momentě, kdy skončí uvádění té které inscenace, začneme teprve přemýšlet, co se scénografií dělat a výtvarníci sami zvažují, jestli má daná věc ještě šanci na nějaké pozdější využití.*” Studio Hrdinů od roku 2016 pořádá každoročně vánoční bazary, které umožňují odkoupit kostýmy a „roztodivné předměty” z tzv. fundusu. S každým rokem nabídku rozšiřuje o další položky. V prosinci 2021 i o upcyklované výrobky ze starých bannerů od umělkyně rackova.up nebo knihu od mezinárodního kolektivu autorů *Máš umělecké střevo*, zabývající se vývojem a současným stavem výtvarného umění - tímto počinem Studio Hrdinů podpořilo i jistou lokální tvorbu. Výtěžek putoval buď na činnost divadelní scény nebo „*neziskové organizaci Místní místním v podobě voucherů do Studia Hrdinů pro lidi bez domova a kohokoliv, kdo se ocitne v nouzi.*”⁵⁵ Přičemž se jednou za rok dělá čistka zderniéovaných rekvizit Studia Hrdinů a místo pro další se tak opět uvolňuje.

Z předchozího odstavce vyplývá otázka, jak dlouho se ve fundusu předměty udrží předtím, než jsou vyhozeny, a kolikrát tak může být který použit. Například Martin Šimek z pozice vedoucího výroby má pravomoc o osudu uskladněného kusu ve fundusu rozhodnout. Pravidelně skladem prochází a vyhodnocuje situaci podle toho, kolikrát byl který předmět použit a v jakém je stavu. Snaží se zároveň motivovat zaměstnance, aby z tohoto zdroje čerpali maximálně. Vesměs dotazovaní výtvarníci sdílejí zkušenosti s aktivním hledáním konkrétních kousků a fundusovými nálezy starými až desítky let!

Evidence a sběr dat jsou klíčovým krokem k dosažení cirkularity. Evidence by v každém divadle měla existovat a odpovědi v rozhovorech toto potvrzují. Týká se

---

⁵⁵ “Máš umělecké střevo? – Knihy MUS ve Studiu Hrdinů!” [online] 2020. Máš umělecké střevo? [cit. 16.07.2022] Dostupné z:<https://umeleckestrevo.cz/knihy-mus-ve-studiu-hrdinu/>.

divadla a jeho vlastního fundusu - kostýmy jsou očíslované, nafocené a popsané, podobně jsou na tom rekvizity, především třeba kusy nábytku. Nejde zrovna o nejpoblížší část procesu uskladnění, neboť úzce souvisí s neoblíbenou administrativou a průběžným kontrolováním. Martin Šimek za Švandova divadla upřesňuje, že pokud jde o organizaci zřizovanou státem, je evidence nutná, mluví o evidenci majetku. Evidováno je vše do divadla přicházející, uskladněné i odcházející. Švandovo divadlo užívá po absolutním vypořádání svých materiálních zdrojů služeb sběrných dvorů, ty při převzetí vystaví potvrzovací dokument, který je následně divadlem evidován.

Některá divadla zaměstnávají referenta/referentku evidence majetku a zásobování. Například Divadlo Disk náplň práce popisuje jako kombinaci několika činností. Zahrnuje administrativu evidence majetku, odpovědnost za sklad a logisticky zajišťuje dopravu z interních i externích zdrojů.⁵⁶ To by mohlo mít v budoucnu nejbližší ke green set supervisor pracovní pozici. Tato pracovní pozice je pro divadla často nadbytečná, někdy dokonce zcela nemožná, pochopitelně hlavně z finančních důvodů. Takové Studio Hrdinů, které ve svém jádru tvoří ani ne deset zaměstnanců, se nad novým pracovním místem nemůže ani zamýšlet. Martin Šimek tvrdí, že mu přijde realistické rozšířit dejme tomu poloviční úvazek na plný a obohatit ho o novou odpovědnost, odpovědnost vůči ekologii.

8.3.4 Spolupráce a sdílení mezi divadly a výtvarníky

Spolupráce a sdílení jsou pro koncept cirkulární ekonomiky stěžejními. A podobně jako předchozí okruhy se i toto děje zaprvé přirozeně (protože není jiná možnost) a zadruhé díky dobré vůli všech zúčastněných. Není běžnou praxí, že by divadla mezi sebou databáze sdílela. Dotazování se shodli na tom, že co se půjčování čehokoliv týče, záleží na kontaktech, ochotě a samozřejmě situaci. Větší část

---

⁵⁶“Divadlo DISK - konkurz (referent/ka evidence majetku a zásobování).” [online] 2022. Culturenet. [cit. 16.07.2022] Dostupné z: <https://www.culturenet.cz/prace/divadlo-disk-konkurz-referent-ka-evidence-majetku-a-zasobovani/>.

dotazovaných uváděla, že mají zjeté spolupráce s kolegy i z jiných divadel. Martin Šimek zmiňuje také pojem zapůjčovací smlouvy: *„Mezi divadly fungují zapůjčovací smlouvy a podobně, ale neexistuje platforma, která by ta divadla propojovala.“*

Obecně platí, že ne každý výtvarník je spokojen s tím, že si kdokoliv z fundusu divadla může zapůjčit jakýkoliv evidovaný kousek. Důvodů je mnoho, opět je tu i problematika autorství a výrobku jakožto uměleckého díla. Jan Štěpánek na téma autorského zákona říká: *„Problém může být s autorstvím. Pro příklad: v kanceláři mám zrovna žádost od asociace filmových maskérů, kteří chtějí, aby jejich maskování spadalo pod autorský zákon. Make-up, který tvoří na obličejích herců. My pod něj jako scénografové nespadáme, můj je návrh, ale scéna ne. Ta je majetkem divadla a dává se k dispozici tomu, kdo přijde po mně.“* Jinak řečeno – návrhy kostýmů a rekvizit mají tedy povahu uměleckých děl, vlastníkem hmotné věci je divadlo.⁵⁷

I přesto ale přirozeně vzniká u některých projektantů jakási citová vazba k výrobku. A tak vzhledem k prostředí, ve kterém se pohybujeme, kdy je půjčování věcí založeno na kontaktech a vzájemném respektu, může nastat u půjčování až averze. Je obtížné do inscenace zakomponovat autorskou tvorbu někoho jiného, zvláště pokud jde například o specifický kostým. O tom se rozmluvila Kateřina Štefková: *„Je to diskutabilní, některým kolegům se nelíbí, že se dá použít jakýkoliv kousek do další inscenace. Já jsem vůči tomu poměrně tolerantní, myslím si, že věci mají žít a dělá mi radost, když se s nimi nadále hraje. Jednou jsem ale byla v situaci, kdy si kolegyně půjčila dost specifické sako do televizní pohádky. Připravila jsem ho tehdy do inscenace Radúz a Mahulena a pak se bez sebemenší úpravy objevil na jedné z hlavních postav nejmenované pohádky.“*

Dalším pochopitelným kamenem úrazu je obava, zda a v jakém stavu se zapůjčený předmět vrátí. Ve vlastním divadle taková záležitost hodně stojí na vztahu s kulisáky, na důvěře v jejich šetrné zacházení s danými předměty. Vesměs divadla

---

⁵⁷HODONICKÝ, Václav. [online] 2013. "Diplomová práce - Licenční smlouvy v divadle." Digitální repozitář UK. [cit. 17.07.2022] Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/58494/DPTX_2012_1_11220_0_262918_0_133746.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

tvrdí, že se hlavně kulisy na jevišti v průběhu času dost poničí. Je pak těžké svěřit scénografii někomu dalšímu, řeč je i o případném transportu...

8.3.5 Původ materiálů

Předchozí odstavce se nesnaží říct, že cirkulární přístup znamená hlavně znovupoužívání (reusování) hotových výrobků, ne vždy je totiž taková možnost. Je důležité tedy věnovat pozornost i původu materiálů, ze kterých se později tvoří. Odpovědí ale je podobně jako u hotových výrobků druhotnost. Nesahat po surovinách prvotních, ale po surovinách, které už jsou součástí oběhu.

Z pohledu většího divadla je navíc rozhodující, zda má instituce vlastní dílny, nebo práci poptává a zadává jinde. Švandovo divadlo dílny nemá a práci zadává firmě, nyní například začíná spolupracovat s Hugo Tron Čačkem. „*Zadáváme vše firmě, která funguje sama o sobě a my jí nemůžeme diktovat, co má používat za materiály.*“ Je toho názoru, že by se toto v budoucnu mohlo změnit, ale za několika podmínek, například s větší podporou od města a se zárukou, že druhotné suroviny nebudou nekvalitní. Obava je jak z nekvality materiálu, tak z časové náročnosti hledání daného materiálu.

Většinu dotazovaných každopádně na původu materiálu nějakým způsobem záleží, ale nenakupují primárně druhotné suroviny nebo zbytkové materiály.

V případě, že se vydávají pro hotové výrobky, výtvarníci a výtvarnice odpovídali, že jím jsou vlastní nákupy v second handech a bazarech. Kateřina Štefková zavzpomínala na přípravy Prodané nevěsty a vypověděla: „Pro příklad další část kostýmů - 80.léta – se sestávala jak ze sekáčů, tak fundusu. Z ruzyňského sekáče jsme dokonce půjčovali za finanční zálohu. Nákup jsme vážně nechávali až jako poslední možnost. Vše bylo z fundusů a sekáčů a nové oblečení se kupovalo jenom na sólisty.“

Dalším pozoruhodným zjištěním je, že v některých případech dochází na přizpůsobování koncepce dostupným materiálům. Kateřina Števková uvedla: *Kdysi Na zábradlí u Platonova dostala 17 tisíc na vše, více než dvacet herců a převleky do každého dějství. 10 let jsem tam byla zaměstnána, fundus byl v té době už plný mých kostýmů a tak jsem toho využila a přizpůsobila tomu koncepci. Vznikl „Best off“ mých kostýmů a v druhém dějství karneval – masky jsem vybrala podle charakteru postav. A z recyklace se stal koncept.*”

8.3.6 Sdílené fundusy a sklady druhotných surovin

Velký prostor na kraji Prahy nebo poblíž, přístupný všem, s vlastní evidencí a případně vlastními zaměstnanci. Tak by mohl vypadat sdílený fundus otevřený primárně divadlům, a tak by se z cirkularity ve scénografii stala realita. Na otázky typu: *„Využívali byste vy nebo vaše divadlo sdíleného fundusu a skladů druhotných surovin?“* jsou reakce velmi pozitivní, jako by pro změnu zaznělo jednohlasné „ano“. Jana Preková uvedla: *„Kdysi – cca 2012 jsme zakládaly a Martinou Zwyrtek "Fresh Tresh" za tímto účelem, nedotáhly jsme to.“* Jako jediná dodává, že si matně vybavuje sklad Art re use na Žižkově. Martin Šimek nad tímto nápadem rovněž přemýšlel již v minulosti, a proto odpovídá: *„Myslím, že je to nutné – aspoň mezi divadly v Praze. Je to jediná cesta, otázka je, kdy to konečně bude.“*

Studio Hrdinů a Švandovo divadlo vypověděly, že jsou nějakou formou propojeni s Barrandovskými ateliéry a občasně se na ně obrací.

O dalších možnostech ale doslova nikdo z dotazovaných nevěděl, což mi dalo právo je s nimi seznámit.

9 Možnosti současnosti

Ve všech rozhovorech, které pro tuto práci vznikly, byla část otázek věnována možnostem, které divadla mají, pokud se rozhodnou následovat principy cirkulární ekonomiky. Ať už jde o původ materiálů, ze kterých by měly vznikat výrobky nové, nebo o sdílené fundusy, existuje v ČR několik platform, které v tomto ohledu mohou výtvarníkům usnadnit hledání. Některé z nich fungují zejména v oblasti kultury a s vybranými divadly už spolupráci navázaly.

Nadále tak platí, že téma ekologičtějšího chování (které by nás k cirkulární ekonomice přirozenou cestou dovedlo) bylo v minulosti otevřeno v oblasti provozu. Nejen tomu se věnovala už Michaela Rýgrová ve své knize *Udržitelné divadlo* z roku 2014. Kapitola REART vykresluje, jak by na principech eRek mohla fungovat ideální organizace. „REART by se mělo stát vedoucí umělecko – technickou organizací pro ekologické chování a udržitelný rozvoj v České republice (ideálně ve Střední a Východní Evropě). Znamé pro své programy znovupoužívání materiálů, recyklace a pro své edukační programy, v neposlední řadě také jako myšlenkový inkubátor, kde je možné vymýšlet, zkoumat a zkoušet nové postupy”⁵⁸

Ať už jde o webové stránky, kamenné sklady, bazary, dílny nebo swapy, příležitostí k navázání nových spoluprací je mnoho. Nejsou to pouze právě startující iniciativy. Sociální sítě a skupiny na nich vznikající jsou plné nabídek a poptávek. Snaha méně vyrábět, nakupovat, vyhazovat a více zapůjčovat tu byla pochopitelně i dříve. Do roku 2017 kupříkladu fungoval v prostorech Autonomního sociálního centra Klinika na Žižkově takzvaný freeshop Zdrojovna. „*Proč věci kupovat, když si je můžeš půjčit.*”⁵⁹ je heslo existující Knihovny věcí v centru Prahy, což rozhodně není jediná knihovna věcí u nás. V této kapitole bych ráda rozvedla, jak další zrealizované projekty

---

⁵⁸RÝGROVÁ, Michaela, DVOŘÁK, Jan, ed. *Udržitelné divadlo: ekologie, šetrnost a soběstačnost jako nové příznaky umělecké tvorby*. V Praze: Pražská scéna ve spolupráci s Výzkumným pracovištěm Katedry alternativního a loutkového divadla Divadelní fakulty AMU, 2014. Panorama českého alternativního divadla.[cit. 18.07.2022] ISBN 978-80-86102-90-0.

⁵⁹ Library of Things Prague. Library of Things Prague – Proč věci kupovat, když si je můžeš půjčit. 2021 Library of Things Prague [cit. 18.07.2022] Dostupné z:<https://www.libraryofthings.cz>.

fungují, s jakými divadly spolupracují a co mohou pro budoucnost cirkulární ekonomiky v divadle udělat.

9.1 ReUse centra

ReUse centrum je místo, kam se může člověk vydat s funkčními předměty, které jemu osobně už nijak neslouží a darovat je tak nepřímě někomu, kdo pro ně využití najde. A naopak. Centra přijímají nejčastěji nejrůznější vybavení do domácnosti, co naopak nepřijímají, jsou textilní výrobky, elektronika a stavební materiály – z hygienických či bezpečnostních důvodů.

ReUse center a pointů existuje po republice už několik desítek a stále přibývají. Některá mají vlastní specializaci, soustředí se například na nábytek, některá pořádají přednášky a workshopy na téma předcházení vzniku odpadu a jeho opětovné využití, nebo také swapy. *Swap*, anglicky doslovně přeloženo jako vyměnit⁶⁰, je pojmenování pro bezpečnější výměnná setkání.

Centra celkově přinášejí celou škálu řešení a podněcují realizaci souvisejících nápadů. RE-USE Praha na svých stránkách popisuje například Centrum cirkulární módy, městské komunitní zahrady, bezobalové svatby nebo *Směr nebe* – likvidaci pozůstalosti.⁶⁰

Za zmínku stojí v této souvislosti i mapový portál a mobilní aplikace *Kam s ním*, jenž svým návštěvníkům radí, kde se nepotřebných věcí zbavit tak, aby posloužily dál.

---

⁶⁰ Budoucnost – RE-USE Praha. RE-USE Praha – Re-use rozcestník Praha. Jak se smysluplně zbavit věcí tak, aby dál sloužily. Stránky jsou ve výs [online]. [cit. 20.07.2022 Dostupné z: <https://reusepraha.com/budoucnost/>

9.2 Art re use

Projekt Art re use je výsledkem společné snahy spolků Skutek a ArtMap a koordinátora Jana Vincence. Jedná se o sklad uměleckého materiálu - „*cílem je vytvořit hlavní komunikační bod v recyklaci, distribuci a transformaci neužitečného galerijního a výtvarného materiálu na užitečný*“.⁶¹ Spolek Skutek je autorem této osm let staré myšlenky, která se vyvíjela postupně ve formě například facebookové skupiny *Umělecký materiál za odvoz*. Myšlenka se líbila Žižkovské radnici a propojila Skutek s ArtMapou, která projekt oživila, a byly mu tak přiděleny na Žižkově prostory. Dům zdarma v Chlumově ulici, č. p. 8, od městské části byl však pouze začátkem. Díky širokému portfoliu kontaktů obou spolků brzy vznikly pro fungování Art re use klíčové spolupráce s partnery projektu bartery. Tou byla například firma Starwork auto s řidičem omezeně k dispozici a e-shop od shopliftu.⁶² Projekt podpořil i magistrát, který zároveň zvládá i zcela klíčové propojování. Vznik inspirovalo kromě frustrací z neustálého vyhazování a nákupu nového i několik zahraničních modelů. Šlo především o New York, ve kterém se nachází nejznámější a nejstarší re use centrum věnováno uměleckým potřebám – Materials for the Arts. Tento projekt, běžící od roku 1978, inspiroval množství dalších umělecky orientovaných re use center, která vznikla například v Německu, Velké Británii a Francii.

Art re use podporují nebo využívají galerijní prostory (Berlínskej model, Pragovka Gallery...), vysoké umělecké školy (AMU, AVU...), divadla (Divadlo PONEC, DIVADLOX10...) a mnoho dalších (Greenfilming, APA ...). Zapojit se je snadné, instituce nebo osoba se zahálajícím materiálem k dispozici zavolá a domluví si bezplatný odvoz. Centrum ho poté nabízí opět galeriím, divadlům, umělcům a celkově neziskovým projektům. Jedinou podmínkou je využití darovaného materiálu ke kulturním účelům, to následně na svých stránkách dokumentují v sekci „realizace“. Přímo na Žižkově je k dispozici malá dílna, která umožňuje komukoliv tvořit například rekvizity na místě.

---

⁶¹ “o nás.” [online] 2021. art re use. [cit. 20.07.2022] Dostupné z: <https://reuse.artmap.cz/o-nas/>.

⁶² Art Re Use. 2022. “partneři - art re use.” [online] art re use. [cit. 20.07.2022] Dostupné z: <https://reuse.artmap.cz/partneri/>.

Jan Vincenec a místopředseda spolku *Skutek Jiří Ptáček* jsou rádi, že sklad funguje i jako inspirační zdroj. Jejich nejčastějšími návštěvníky jsou studenti.⁶³ Tvrdí, že mladá generace toto téma považuje za výchozí bod, záleží jí na tom, aby svět zbytečně nezanášela dalšími produkty. Iniciativa je z jejich pohledu limitována a do budoucna by bylo skvělé počítat s většími prostory a finanční participací organizací, které s Art re use spolupracují. To platí i přes to, že většina materiálu ve skladu nezůstane déle než týden, z toho důvodu se Art re use prezentuje v závěru spíše jako distribuční kanál než sklad.

Jak už bylo řečeno, Art re use s několika divadly už spolupracuje, na stránkách v sekci „realizace“ jsou dohledatelné kupříkladu „kulisy 11:55“, kulisy z představení *Hodní chlapani* divadla 11:55, popsané jako čelní stěna včetně dvou dveří, kovové rámy. Nebo „kulisy Činoherní klub 2“, zahrnující dveře, posuvné plexi zrcadlo, stěny, postele.⁶⁴

9.3 CYRKL

Cyrkl je mezinárodní poradenská a technologická společnost fungující jako digitální odpadové tržiště. Na konferenci *Odpad zdrojem* byl představen v březnu 2019 z iniciativy inovativního ekonomy Cyrila Klepka coby *Burza druhotných surovin*.⁶⁵ Ke zrodu platformy přispěla také Laura Mitroliosová z Institutu Cirkulární ekonomiky, který se stal partnerem celého projektu. Hlavním posláním Cyrklu je zavádět principy cirkulární ekonomiky do odpadového hospodářství firem napříč odvětvími, přetvářet odpad na zdroj. Za pomoci nejmodernějších digitálních technologií a strojového učení propojuje vhodné obchodní partnery. Co se poradenství týče, vytváří tržní analýzy, seznamuje okolí s recyklačními technologiemi či odpadovou legislativou a pořádá

---

⁶³CYSAŘ, Jiří. 2021. “Na Žižkově se otevřel art re use: sklad uměleckého materiálu za odvoz – Cysnews.” [online] Cysnews. [cit. 20.07.2022] Dostupné z: <https://www.cysnews.cz/ostatni/nazizkove-se-otevrel-art-re-use-sklad-umeleckeho-materialu-za-odvoz/>.

⁶⁴ “realizace” [online] 2022. art re use. [cit. 21.07.2022] Dostupné z: <https://reuse.artmap.cz/realizace/>

⁶⁵Cyrkl. [online] 2019. “V Česku byla spuštěna první online burza druhotných surovin cyrkl.cz.” Investujeme.cz. [cit. 22.07.2022] Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/tiskove-zpravy/v-cesku-byla-spuštena-prvni-online-burza-druhotnych-surovin-cyrkl-cz/>.

vzdělávací webináře.

Webová stránka tedy propojuje skrz inzeráty nabídku s poptávkou - ty, co odpad produkují, s těmi, kteří ho znovu využijí. Kategorii je kolem stovky, jedná se zejména o papír, plasty, textil či stavební materiál. Možné je ale narazit i na neuvěřitelně specifické položky jako třeba autopotahy, popel nebo kuchyňská linka. Momentálně stránky obsahují 4138 nabídek.

Cirkulárním odpadovým skenem se rozumí služba, při které jsou analyzovány všechny odpadové toky společnosti a následně představena doporučení na nakládání s veškerým odpadem. Dokáže tak i vyčíslit úspory jak finanční, tak emisní. Pro představu: Cyrkl uvádí, že pro typickou velkou firmu se mohou po aplikaci cirkulárního odpadového skenu roční úspory pohybovat kolem 33 000 000 Kč a 121 tun CO₂.

Dále nabízí takzvané *Odpadové aukce*, kde se jednoduše může prodejce rozhodnout nabízený produkt po určitou dobu dražit a vítěze si sám vybrat.

Jedná se dokonce o největší odpadové tržiště v Evropě a zároveň druhou nejrychleji rostoucí firmou mezi startupy ve střední Evropě podle Deloitte. Od svého vzniku roste ročně o 350%. V současnosti Cyrkl využívá přes 14 235 klientů ze 126 zemí světa, společně bylo ušetřeno 160 925 tun odpadu ze skládek, což znamená přes 472 000 tun CO₂.⁶⁶ Spolupracuje například se Škoda Auto, Ikea, Lidl, Heineken apod. Prozatím je běžné, že takových služeb využívají firmy, obce a zpracovatelé odpadu, fyzické osoby jsou až v řadě poslední.

Z přímého rozhovoru se Samuelem Štricem – business developerem Cyrklu - vyplývá, že dosud k přímé spolupráci s divadlem nedošlo. Tvrdí, že si ji ale dokáže představit, Cyrkl by skrze poradenství mohl divadlům pomoci stejně, jako ostatním firmám – začátkem by mohla být jakási analýza toků divadla. V dalším kroku pak nasměrovává divadla na místa, která by mohla přímo dodávat druhotné suroviny, jako jsou třeba použité tkaniny. Dle jeho názoru by bylo skvělé, kdyby pro propojení divadel

---

⁶⁶ Cyrkl "Registrovat." [online] 2022. Cyrkl. [cit. 22.07.2022] Dostupné z: <https://cyrkl.com/cs/registrace>.

existovala vlastní platforma, která by shrnovala, jaký materiál je ve skutečnosti potřeba a co se využívá, jak často a v jakém množství. Uznává, že se může stát, že dalšího materiálu už potřeba není. Připouští, že k řešení je toho stále mnoho, od kulturních rozpočtů, přes překonání strachu ze změny jakéhosi českého mindsetu, po kompletní logistiku. „*Nehledat krátkodobé řešení, ale něco trvalého – nahradit plastová brčka papírovými nestačí, odpadu bude pořád hodně.*” Stále ale platí, že platforma Cyrkl funguje sama o sobě a nabídnout může kterékoliv divadlo jakýkoliv materiál bez omezení.

9.4 Barrandov Fundus

V rozhovorech zmiňovaný Barrandovský fundus je součástí Barrandov Studia a je jedním z největších půjčoven v Evropě. Čítá více než půl milionu kusů kostýmů, rekvizit a maskérského vybavení.⁶⁷ Na náročnější historické zakázky se přímo specializuje. Číslo takových proporcí znamená pestrý sortiment „od pravěku po současnost”. Fundus se dělí na kostýmní, včetně vlásenkářských potřeb a dalších doplňků a rekvizitní, který obsahuje

Barrandov oslavil minulý rok 80. výročí existence. Primárně funguje pro audiovizuální projekty, ale jeho služeb využívají i jiní tvůrci. Studio se také pyšní častými spolupracemi se zahraničními produkcemi. Dokonce zajišťuje v případě potřeby i přepravu kostýmů a rekvizit po celém světě.

---

⁶⁷ “O nás.” n.d. [online] Barrandov Fundus. [cit. 22.07.2022] Dostupné z :<https://www.fundus.barrandov.cz/o-nas>.

10 Financování v ČR

„Cirkulární ekonomika je hnací motor pro inovace a jednou z cest k udržitelnosti. V Česku dlouhodobě nejsou dostatečné recyklační kapacity, chybí celkově vyšší podpora těchto aktivit ze strany státu i větší osvěta.“⁶⁸ Poslední kapitola bakalářské práce se bude zabývat ošemetnou tématikou – financováním. Podnětem ke vzniku samostatné pasáže je, že nejen z rozhovorů vyplývá, že nedostatečné finanční zajištění může být při přechodu na cirkulární ekonomiku kritické. Divadlo je v České republice, dle mnohých neoficiálních zdrojů, podfinancovaným sektorem. Nadto po dvouleté pandemii, kdy byla divadla donucena přerušit činnost, některá stále bojují o přežití. Co se rozpočtu ministerstva kultury týče, nejsou vyhlídky příliš pozitivní. „Rozpočet ministerstva kultury by se měl v příštím roce meziročně snížit téměř o miliardu korun. Resort by měl hospodařit s výdaji 14,32 miliardy korun, letos má k dispozici 15,24 miliardy korun.“⁶⁹

MKČR zjevně není jediným zdrojem, u divadel zpravidla vládne kombinací několika možností. Vícezdrojové financování bude i v přechodu na CE aktuální. Po zpracování všech předchozích kapitol si troufám říci, že by po překonání hluboko zakořeněných obav, divadlo mohlo být v cirkulární ekonomice po nějaké době soběstačné. Zasazováním nových návyků může dojít k pozitivním změnám, kdy se tento sektor naučí díky cirkulární ekonomice zkrátka jinak hospodařit. Jde ale pouze o mou observaci.

Asi není překvapením, že spojení kultury / divadla s cirkulární ekonomikou nemá v ČR zastoupení ani ve světě finanční podpory. Najdou se i existující nouzová východiska a těmi jsou ekologicky zaměřené granty. Chytat se výzev s environmentálním podtextem a šířit pojem oběhového hospodářství naskrz. Také sledovat mezinárodní spolupráce a globální výzvy.

---

⁶⁸SP ČR: Pro vyšší využití potenciálu cirkulární ekonomiky potřebujeme správně nastavenou legislativu i podporu rozvoje recyklačních kapacit.“ [online] 2022. EnviWeb [cit. 23.07.2022] Dostupné z: <https://www.enviweb.cz/122358>.

⁶⁹Artalk. 2022. “Rozpočet ministerstva kultury se má příští rok snížit skoro o miliardu korun.” [online] Artalk. [cit. 23.07.2022] Dostupné z: <https://artalk.cz/2022/06/06/rozpocet-ministerstva-kultury-se-ma-pristi-rok-snizit-skoro-o-miliardu-korun/>.

11 Závěr

Cílem mé práce bylo seznámit sebe i čtenáře s významem cirkulární ekonomiky a s pojmy s tímto tématem souvisejícími. Představit koncept v kontextu historickém i legislativním, mezinárodním i tuzemským.

Dalším cílem bylo najít principy cirkulární ekonomiky v kultuře potažmo přímo v divadle. Prostudování různých zahraničních i českých projektů pomohlo zformulovat výzkumné otázky mířené na pražská divadla, scénografy/scénografky a výtvarníky/výtvarnice. Součástí práce bylo hledání alternativ, které mohou dotazovaným divadlům pomoci při hledání ekologičtějších metod.

Toto téma bylo výzvou, neboť, jak už jsem několikrát zmínila, je teprve ve svých začátcích a dává prostor pro vlastní nápady a domněnky. Jeho čerstvost ale nesla i nevýhody, hledání spolehlivých zdrojů bylo náročnější a zpracování některých kapitol zrovna tak. Téma rozhodně v mnoha ohledech otevírá otázky spíše pro odborníky.

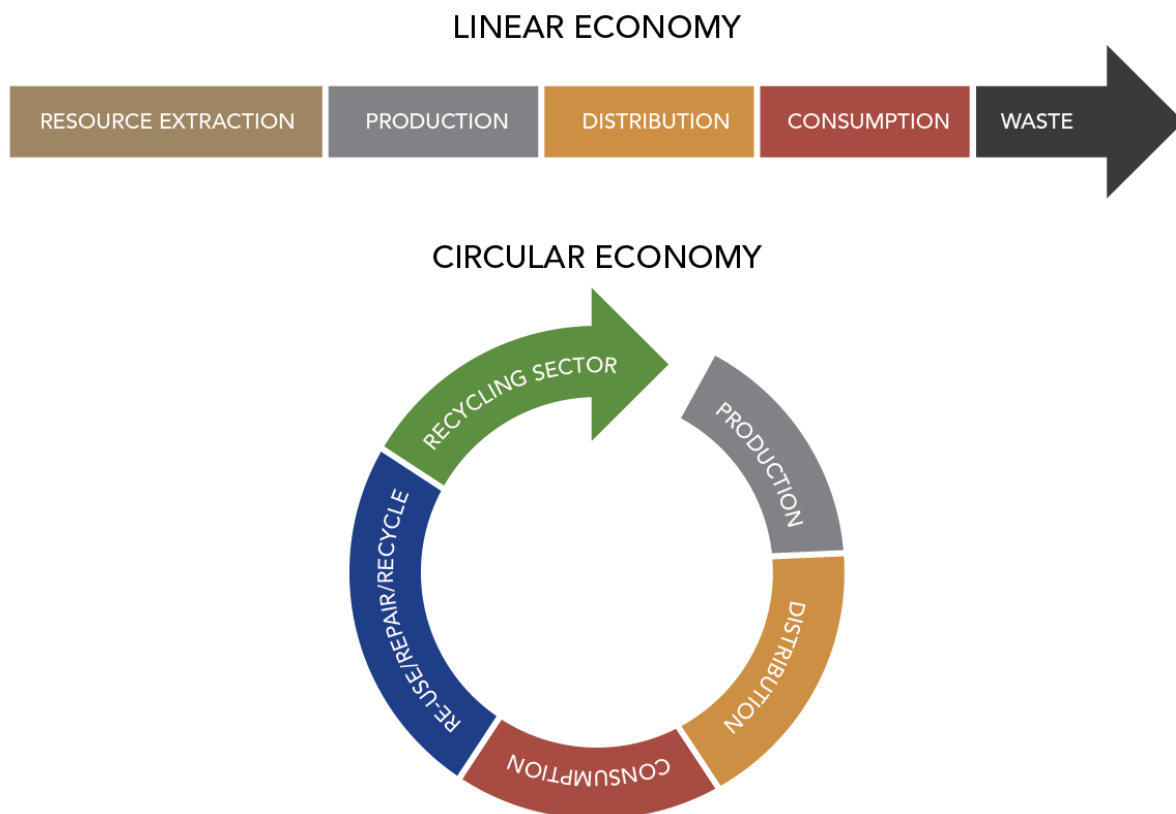
Další mou utopickou myšlenkou byla celkově idea cirkulární ekonomiky ve scénografickém díle. Narazila jsem během rozhovorů na překážky, které mne předtím nenapadly. Konkrétně scénografie coby umělecké dílo, které je obtížné zapůjčovat. Věřím, že tento aspekt je sice vážný, ale neřešitelný.

Tématem cirkulární ekonomiky v kultuře a obecně ekologie jako takové se hodlám zabývat i nadále. Já osobně se snažím v každodenním životě mít tuto "nemoc" přecivilizovaného světa stále na paměti a pokud to jen trochu jde, žít tak, abych ji nepodporovala, ale spíše jí, byť jen nepatrnou měrou a dost možná jen v mém osobním mikro prostoru léčila...

Přílohy

Příloha č. 1

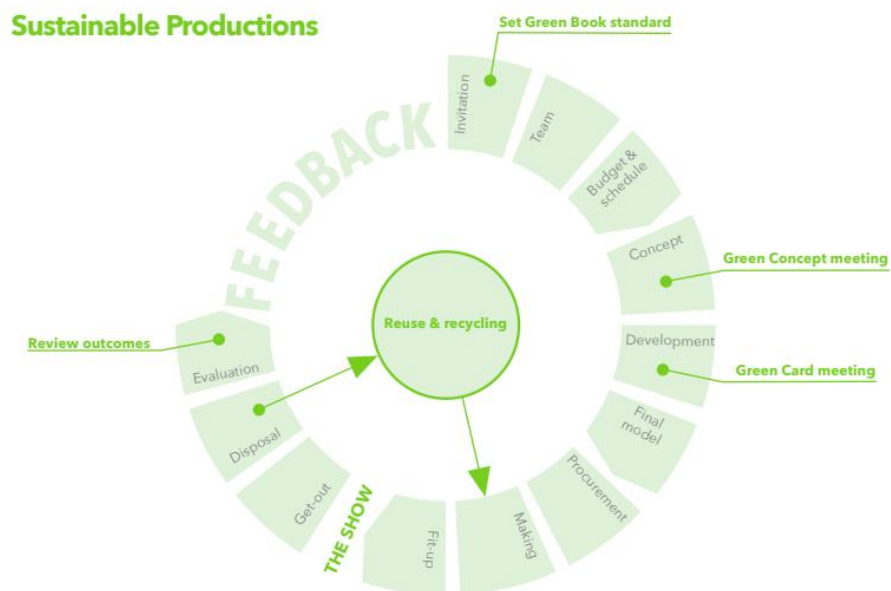
Ekonomika cirkulární vs. lineární⁷⁰

⁷⁰EFFC influences FIEC response to EU Circular Economy Action Plan - EFFC. EFFC 2017 [online].EFFC 2022 [cit. 25.07.2022]. Dostupné z: <https://www.effc.org/news/effc-influences-fiec-response-to-eu-circular-economy-action-plan/>

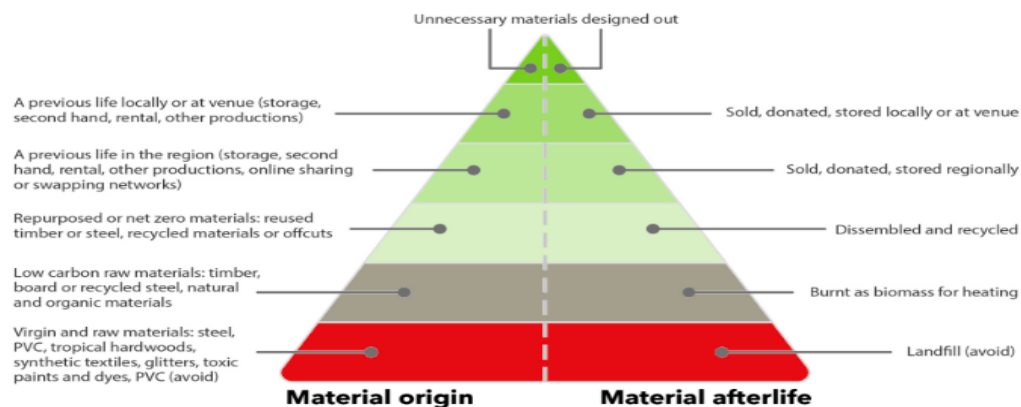
Příloha č. 2

Udržitelná divadelní produkce⁷¹

Příloha č. 3

Původ a zánik materiálu⁷²

⁷¹TheTheatre Green Book. Part 1 : Sustainable Productions version beta. [online] 2021 Buro Happold and Renew Theatre. page 09 [cit. 24.07.2022]. Dostupné z: <https://www.tinderbox.org.uk/assets/uploads/THEATRE-GREEN-BOOK-ONE-Sustainable-Productions.pdf>.

⁷²TheTheatre Green Book. Part 1 : Sustainable Productions version beta. [online] 2021 Buro Happold and Renew Theatre. page 21 [cit. 24.07.2022]. Dostupné z: <https://www.tinderbox.org.uk/assets/uploads/THEATRE-GREEN-BOOK-ONE-Sustainable-Productions.pdf>.

Příloha č. 4

Rozhovory

Rozhovor s Janem Horákem

Ředitel a režisér Studia Hrdinů, 30. 6. 2022

Setkal jste se někdy s pojmem cirkulární ekonomika?

S pojmem jsem se setkal v rámci našeho divadla čistě intuitivně, takže to není úplně lhostejná věc. Vědomí, že vlastně zatěžujeme ekologii tím, že vytváříme nějaké více či méně velké scénografie... Určitě o tom přemýšlíme, i pragmatickým způsobem. my nejsme postavení jako standardní divadlo a nemáme žádné velké prostory, kde tu scénografii uskladňovat, takže potřeba scénografii nějakým způsobem recyklovat tady je, ale ne doslovně. Pokud třeba pracujeme s něčím tak "hrozným", jako je polystyren, tak ho pak nějak zpracováváme dál, takže se pak stane i součástí jiné inscenace.

Prostory na uskladnění tu nejsou vůbec?

Fundus jako takový tu vůbec není. Naše divadlo bylo postaveno jako kino a je to navíc stavba nedokončená. My tento prostor využíváme na základě toho, že NG jej nedokáže využít, protože je nedokončený. Ale my ano, protože máme větší fantazii – dejme tomu – nebo zároveň jsme v tom víc angažováni než třeba státní instituce.

Nic mimo divadlo uskladněno nemáme a v momentě, kdy skončí inscenace, začneme teprve přemýšlet, co se scénografií dělat – většinou si ji rozebereme v rámci zaměstnanců divadla. Výtvarníci sami zvažují, jestli má daná věc ještě nějaké využití. Přemýšlíme nad tím, ale nemůžu říct, že pracujeme s ekologicky *friendly* materiály.

Nakupujete zbytky? Záleží vám na tom, odkud odebíráte?

To ano, ale často jsou divadelní materiály samy o sobě dost neekologické a rozpočty jsou omezené. Přirozeně se nějak snažíme, protože vnitřně nám to samozřejmě lhostejné není. Ale nijak to neprezentujeme navenek. Nedáváme to o sobě příliš vědět. Z finančních důvodů se to často nakonec nepodaří.

Kolik procent rozpočtu věnujete scéně? Například u Manželky publikovaného básníka?

Rozpočty neznám přesně, vím, že na scénu a kostým bývá plus minus sto tisíc v rámci rozpočtu, kdy obdobnou částku má režisér. Herci mívají dvacet pět tisíc.

Počítáme s tím, že něco zrecyklujeme, ale naše představení jsou hodně konceptuální, je tam důraz na specifickou výtvarnou složku. Prostor nenabízí mnoho možností ani třeba v rámci osvětlení, nahrazujeme to scénografickou výrobou. Příští premiéra bude například jen o kouřostrojích, které vlastníme.

V tuto chvíli ředitel oslovuje procházejícího kolegu s dotazem: Václave, kolik bys tak řekl, že scénografie dělá procentuálně v rozpočtu?

Dost to záleží, je to těch cirká 100.000 korun... To je jediné číslo, které znám, do toho se často zahrnuje i nákup techniky, baletizolu apod. 30k často vychází na kostýmy. Recyklovat se ale snažíme hodně!

Dají se shrnout postupy, které volíte, abyste byli tedy ekologičtější?

Problematický je hlavně provoz, který sám o sobě ve Veletržním paláci nefunguje ekologicky. V momentě, kdy jsme sem přišli, jsme začali dělat menší změny. Platíme velký paušál Národní galerii, jehož polovina nám bývá vrácena, protože se chováme ekologičtěji. Změnili jsme osvětlení. Ekologičnost není něco, co by nás netížilo, ale jde to trochu stranou a ustupuje kvůli výsledku uměleckému.

Nabízí se tedy další pozice pro člověka, který se tomu bude věnovat?

V našem případě je taková pozice zbytečná. V rámci chodu a velikosti instituce to možné není.

Jsou tu nějaké požadavky `shora`, od diváků, státu, kohokoliv, abyste se chovali ekologicky?

Ne. Ne. Ne. Ne ne.

V momentě, kdy uzavíráte smlouvu nebo spolupráci, bavíte se už o tom, co bude s rekvizitou nebo kostýmem po derniéře? Snažíte se o evidenci?

Děláme takzvaný vánoční bazar, kdy kostýmy, které skončily, nabízíme. Peníze šly

bd'd nám nebo charitě – třeba Cestě domů, jsme neziskové divadlo. Jsme napojeni na Prahu 7, která je dost komunitní a tak se snažíme věcem dát i trochu humanitární rozměr.

Spolupracujete s nějakým dalším divadlem? S fundusy dalších scén? Reuse centra? Cyrkl?

To je něco nového, o čem vlastně nevíme. Kdybychom o takových možnostech věděli, tak bychom jich využívali, ale já o jejich existenci nevím. Vím o Barrandovských ateliérech, na které se můžeme obrátit. Fungujeme hlavně na bázi kontaktů, znám toho a toho scénografa... Myslím, že bychom takových možností využili, nevím, jakou kvalitu by to pak ovšem mělo. Kdysi jsme vytvořili obrovskou sochu z plastu s Lucií Sedlákovou, kterou jsem si sám pojmenoval *Ekologická katastrofa* – to, když jsme přemýšleli co s ní, co s takovou hromadou polystyrenu. Tohle mě netěší, inscenace dávala smysl a bavila nás, ale po skončení tu zbyl ohromný kus polystyrenu, se kterým si nevíme rady.

Dodal byste něco na konec?

Kostýmy jsou specifické. Autorství je složité, jde i o etiku. Využíváme sekáčů a také pak sami děláme bazary. Doporučil bych vám třeba Janu Prekovou, to by mě samotného zajímalo. Nebo zde Kamila Polívková by k tomu mohla něco říct.

Rozhovor s Kamilou Polívkovou

Režisérka a výtvarnice Studia Hrdinů, 30. 6. 2022

Jaká je Vaše běžná praxe?

Jakožto režisérka spolupracuji s Antonínem Šilarem – scénografem, zároveň jsem ale kostýmní výtvarnice a velmi ráda používám věci z fundusu a třeba přešívám. Často pracuji v německy mluvících zemích, kde jsou v divadlech větší rozpočty a možnosti, a přesto mě neláká toho využívat stoprocentně, mám lepší pocit, když využiji skladů plných věcí, oblečení i látek. Když jsou věci, které se nedají vyřešit jinak, tak se kupují, ale i v tom případě se snažím neobjednávat dovozy levných věcí z Číny apod, ale podporovat lokální průmysl. Když pracujeme s Antonínem zde nebo v Hadivadle apod, snažíme se i výpravu celkově poskládat tak, aby věci, co se kupují, měly potom další využití. Máme oba rádi jednoduchost, minimalismus v tom, co děláme, takže se to docela přirozeně děje, nemusíme se do ničeho nutit. Když nás zarazí cena, tak se snažíme vymyslet to jinak.

Funguje to zde podobně jako v Německu a Rakousku?

V Čechách je to možná o dost běžnější, je to normou, kvůli nízkým rozpočtům. Jinak to nejde, v zahraničí se vyrábí hodně, ale v posledních letech divadla méně vyhazují. Dříve i zde bylo ve větších institucích dle mého názoru normální, že když inscenace skončila, nikomu se nechtělo zabývat se tím, co s inventarizací a logistikou, tak se vše vyhodilo.

Tady to není tak běžné. Když si potřebujete půjčit něco do Studia Hrdinů třeba z Národního, záleží spíše na osobních vazbách. Ne všichni to dělají rádi, nikomu se moc nechce hlavně do administrativy – evidence věcí a hlídání toho, jestli se navrátil kostým v pořádku, je moc náročné. Je to o ochotě změnit trochu přístup a dát si s tím práci, ty věci tam přeci stejně leží.

Stává se, že se Vám do ruky dostane něco nepodepsaného?

To je zajímavá otázka. Když jde o specifický kus, který připomíná spíš návrhářský výrobek, je mnohem těžší převzít něčí rukopis a zakomponovat jej do vizuálního tvaru vlastní inscenace. Záleží na velikostech a stavu kostýmu. Když je příliš

obnošený, skoro se s ním nedá pracovat dál. U kostýmu je to jiné než u rekvizit / nábytku nebo dekorací ze dřeva, železa, vždy se totiž dají rozřezat, přešít a použít dál.

A co takový upcycle kostýmu?

Jakmile je ta věc ve fundusu, dá se upcyclovat, když nejde třeba o historické kostýmy ND z 30., 40. let, tam je snaha to ochránit. Pokud kostýmy už nejsou součástí inscenace, neexistuje překážka, už nejde o duchovní vlastnictví, jsou k dispozici.

Rozhovor s Alicí Nellis

Divadelní a filmová režisérka, 6. 7. 2022

Setkala jste se s pojmem cirkulární ekonomika v divadelním světě?

Nikoliv v podobě, ve které by se s ní nakládalo jako s ekologickou myšlenkou. K recyklaci dochází spíše z ekonomických důvodů.

Řekla byste, že jako režisérka můžete jakkoliv postupovat dle principů cirkulární ekonomiky nebo ekologicky? Pokud ano, jak?

Určitě ano. U filmu je to celkem běžné – některé produkce jsou v tomto směru velmi důsledné, co se týče provozu natáčení – při posledním filmu jsme byli téměř bezplastoví apod. V divadle je to o něco složitější, protože se jedná o instituci.

Vyžaduje po Vás někdo (vedení divadla, stát, diváci), abyste u tvorby inscenace smýšleli více ekologicky? Jsou konkrétní směrnice, kterými se v tomto ohledu řídíte?

Ne.

Záleží Vám na tom, odkud se berou materiály, ze kterých se pak tvoří rekvizity a kostýmy?

Ano, ale velký problém je, že rozpočty nás nutí používat ty nejlevnější materiály, které ale zároveň musí splňovat bezpečnostní parametry (např. nehořlavost) a to je většinou posouvá do kategorie neekologických. Lepší cestu vidím v recyklaci materiálů z představení, která už se nehrají. A samozřejmě využívání fundusů, kam se rekvizity a kostýmy zase vrací.

Spolupracujete / sdílíte s nějakým dalším divadlem nebo tvůrcem? Pokud ano, se kterým nebo s kým?

Sdílíme některé projekční plochy, ale obecně se divadla podobným věcem spíše vyhýbají, protože je to omezuje provozně.

Spolupracujete s nějakou z environmentálních organizací ČR?

Ne.

Víte o nějakých sdílených prostorách / fundusech? Využívali byste takové možnosti?

Fundusů je samozřejmě mnoho a využíváme je maximálně, což je zcela normální divadelní i filmová praxe.

Jak tomu bylo v případě Prodané nevěsty? Šlo o výrobu všeho nově, nebo se nějakým způsobem recyklovalo?

Většina moderních kostýmů byla nakoupena v secondhandu. Projekční fólie byla recyklována z jiných představení. Použily se také některé zbytkové materiály z dílen.

Rozhovor s Kateřinou Štefkovou

Kostýmní výtvarnice, 2. 7. 2022

Řeknete mi na příkladu představení Prodané nevěsty v ND, jaký byl váš postup s ohledem na ekologii?

Nakupovat látky do Prodané nevěsty jsem měla přesně v tom týdnu, kdy Rusko napadlo Ukrajinu a pro mě se stalo paradoxním utrácet za látky do kusu, na který se váže jakýsi nacionální princip. Ta situace mě rozhodla a dovedla mě k tomu, že jsem hledala na Floře ve skladu látek, kde najdete i metráže vykoupené ze zrušených českých továren a byla jsem odhodlaná využít je maximálně. Během hledání jsem narazila například i na balení galanterie s originálním nápisem ČSSR. Nebylo pro mě přirozené tvářit se, jako že se nic neděje.

O nějakou recyklaci se ale snažím vždy. V ND je velký fundus a krejčovské dílny jsou přetížené, pro všechny je tím pádem výhodné maximum najít právě v tom fundusu. Jedna část Prodané nevěsty je ale (pro přání režisérky) založena pouze na bílých detailně zdobených kostýmech a v tomto případě fundus nestačil.

V Prodané nevěstě šlo o tři série kostýmů, v první části šlo o běžné oblečení, které si herec do divadla obléká na zkoušku. Druhá část byla stylizovaná do vesnice nebo malého města 80.let a poslední část byla v krojích, ale v krojích zbavených barev – tedy kompletně bílých. Při zkouškách na Floře jsem celý sbor prosila, aby do první série věnoval své oblečení, což nakonec moc nevyšlo. Šlo mi o to i z koncepčních důvodů, dav by pak působil rozmanitěji, takovou různorodost bych sama nikdy nenapodobila, vždy by byl znát můj rukopis. U sboru to bylo nakonec méně než 10 lidí z těch 60, důvody byly různé, hlavním problémem bylo, že by vybrané oblečení v ND museli nechat – spoléhat se na to, že si sborista konkrétní oblečení na každou reprízu donese, nebylo možné. Navíc bylo důležité dav přeci jen trochu barevně sjednotit. Za sebe jsem měla pocit, že člověk čas od času vyřazuje oblečení, a to i oblečení zachovalé, s tím jsem ale moc neuspěla. Někteří sólisté ale svoje vlastní oblečení do představení věnovali.

Chtěla byste do budoucna zachovat takový přístup?

Určitě. V mém případě je to dáno asi i věkem, věnuji se tomu 30 let a recyklační přístup je mi jednoduše blízký. Čím dál častěji sahám do svých vlastních zásob – kostýmů, co jsem vytvořila v minulosti.

Je hodně různých zdrojů, odkud čerpáte? Existuje nějaké propojení mezi výtvarníky?

Propojení existuje a řekla bych, že si většinou vycházíme vstříc. Ale zkuste si představit, že byste do inscenace jednoho divadla mohla použít fundus jiného divadla, tomu se většinou vedoucí krejčové brání, brání si svůj fundus. Něco jiného je půjčování na natáčení, když vědí, že se jim to za týden vrátí. Ale je dobré vážit si svých výrobků, jak to vedoucí krejčové dělají, mají velkou hodnotu. Mezi divadly ale nic vyloženě neputuje. Další zdroje jsou rozhodně sekáče.

Záleží na původu materiálu, ze kterého se zhotovují nové výrobky?

To samozřejmě záleží, někdy ta možnost čerpat ze zbylých materiálů prostě není, 60 lidí zkrátka není možné oblét jen do nalezených zbytků.

Jsou ze strany režie požadavky na ekologičtější postupy?

V každé smlouvě pro ND a možná i pro další divadla je požadavek hospodárnosti, což znamená i postupovat ekologičtěji, ale doslovně to tam napsáno není.

Pro příklad další část kostýmů - 80.léta – se sestávala jak ze sekáčů, tak fundusu. Z ruzyňského sekáče jsme dokonce půjčovali za finanční zálohu. Nákup jsme vážně nechávali až jako poslední možnost. Vše bylo z fundusů a sekáčů a nové oblečení se kupovalo jenom na sólisty.

Šlo použít něco z Prodané nevěsty, která se v ND hrála v roce 2008?

Já jsem chtěla použít bílé kabátky, které vytvořil Skalický pro Prodanku a ve fundusu jsem našla pouze 4, které ale nebyly úplně bílé a bylo by na nich ještě hodně práce, měly například hnědé lemy, které by se musely odpárat. Mají i nějakou historickou hodnotu, takže jsem do nich nechtěla zasahovat, nechtěla jsem ničit krásný historický artefakt.

Víte, co se děje s kostýmy po derniéře? Existuje jejich evidence, podpis autora?

Evidence existuje, kostýmy jsou očíslované. Je to diskutabilní, některým kolegům se nelíbí, že se dá použít jakýkoliv kousek do další inscenace. Já jsem vůči tomu poměrně tolerantní, myslím si, že věci mají žít a dělá mi radost, když se s nimi nadále hraje. Jednou jsem ale byla v situaci, kdy si kolegyně vybrala dost specifický kostým do televizní pohádky. A já myslím, že je problém, když se nějaký signifikantní kus použije opakovaně bez sebemenší úpravy.

Dalo by se to pojmout jako spoluautorství?

To bohužel moc nefunguje, tohle se ošetřit nedá. Škrtila jsem to. Kdysi dávno jsem dělala Branibory v Čechách a celý sbor jsem oblékla do gotických kostýmů. Prý se doteď půjčují na všemožné slavnosti. Říkala jsem si, že když jsou tržně úspěšné, že je škoda, že se za to nedá něco vybírat.

Nebo vytvořit pronájem jako takový?

Myslím, že problém je, že ND nesmí vydělávat, a to pravděpodobně i další divadla, která jsou příspěvkovkami, tak nemohou mít další výdělek.

Napadá mě ještě, že jsem kdysi Na zábradlí u Platonova dostala 17 tisíc na vše, více než dvacet herců a převleky do každého dějství. 10 let jsem tam byla zaměstnána, fundus byl v té době už plný mých kostýmů a tak jsem toho využila a přizpůsobila tomu koncepci. Vznikl „Best off“ mých kostýmů a v druhém dějství karneval – masky jsem vybrala podle charakteru postav. A z recyklace se stal koncept. To bylo poprvé a bohužel se z toho stala norma, rozpočty vůbec neodpovídaly tomu, co inscenace vyžadovaly. V ND je většinou peněz dostatek, ale i tak se může stát, že jednu sérii stejně vyberete ve fundusu. Jestli ale dochází k recyklaci, tak z ekonomických důvodů, nikoli ekologických.

A na závěr, setkala jste se s pojmem CE v divadle?

S tímto pojmem konkrétně ne, ale ve vzduchu to visí dlouho, což si myslím, že je v pořádku.

Rozhovor s Matějem Cibulkou

Scénograf Národního divadla, 4. 7. 2022

Setkal jste se s pojmem cirkulární ekonomika v divadelním světě? V jaké souvislosti?

Ano setkal, i když to nebylo nikdy nikým takto pojmenováno. Šlo spíš o projev snahy uspořít peníze v rozpočtu za nákup materiálu na výrobu scény a našeho "zeleného" myšlení.

Řekl byste, že u tvorby scény postupujete dle principů cirkulární ekonomiky ekologicky? Pokud ano, jak? Pokud ne, co tomu brání?

Když například hledáme nějaký materiál, je většinou naše první otázka, zda neleží někde ve skladu dekorací ukončených inscenací. Jeden takto "recyklovaný" (reusovaný) hadr jsme například přešili už do dalších dvou inscenací.

Vyžaduje po Vás někdo (vedení divadla, režisér/ka, inscenační tým) abyste u tvorby scény smýšlel ekologicky? Jsou konkrétní směrnice, kterými se v tomto ohledu řídíte?

S oficiálními směrnicemi jsem se nikdy v divadle nesetkal, jen s tím, co je součástí mé smlouvy o dílo, kde se zavazuji, abych při výrobě scénické výpravy přednostně použil materiál, rekvizity a hotové výrobky, kterými disponuje ND. Jako výtvarník se dále zavazuji k obezřetnosti a hospodárnosti, pokud jde o požadavky na nákup a využití materiálu či hotových rekvizit a výrobků z externích zdrojů („Povinnost hospodárnosti“). Mimo to jsme se zatím vždy pohybovali jen v mezích vlastní ekologické slušnosti.

Záleží Vám na tom, odkud se berou materiály, ze kterých se pak tvoří rekvizity? Kde k materiálům či hotovým výrobkům přicházíte nejčastěji?

Záleží, ale výsledný výběr je vždy výsledkem více faktorů: estetických, funkčních, bezpečnostních, provozních, ekonomických, ekologických. Velká část rekvizit přichází většinou z fundusu divadla. Často se také vyrábí, nebo kupují hotové a po ukončení inscenace jsou uloženy opět do fundusu k novému využití.

Víte, co se děje s rekvizitami po derniéře? Existuje nějaká evidence?

Nevím, zda existuje evidence. U takové organizace jako je Národní divadlo se to dá předpokládat. Většinou, když řeknu, co hledám, někdo si vzpomene, že už to někde viděl a tam se to jde hledat. Například nábytek je ale nafocený a každý kus má evidenční číslo. Nakonec je ale běžnou praxí, že se vypravíte do skladu rekvizit nebo nábytku na lov.

Spolupracujete / sdílíte scénu s nějakým dalším divadlem nebo výtvarníkem?

Pokud ano, se kterým, s kým?

Ano, někdy oslovujeme kolegy s prosbou o využití jejich dekorace, která již nemá využití (nehraje). Je ale nutné ctít autorská práva.

Víte o nějakých sdílených prostorech/fundusech? Využíval byste takové možnosti?

Takové prostory/fundusy neznám. Ano využíval a rád.

Spolupracujete s nějakou z environmentálních organizací ČR?

Ne.

Jak tomu bylo v případě Prodané nevěsty? Šlo o výrobu všeho, nově nebo se nějak recyklovalo?

V Prodané nevěstě jsme recyklovali velkou bílou projekční plochu a černou sametovou oponu, nebo nám, přesněji řečeno, byly zapůjčeny, neboť stále hrají i v jiných inscenacích. Dále jsme pak oprášili 13 metrů dlouhou trampolínu, jejíž potah jsme šili také z již předtím použitého materiálu. Pak už snad jen jedna dopadová matrace a několik rekvizit.

Napadá Vás cokoliv dalšího, co byste rád zmínil?

Děkuji a přeji krásný den.

Rozhovor s Martinem Šimkem

Vedoucí výroby Švandova divadla a scénograf, 18. 7. 2022

Jak podle tebe souvisí evidence v divadle s cirkulární ekonomikou?

Jakmile jsi organizace zřizovaná státem, spadá pod tebe nějaká evidence. Všechno musí být evidováno, máš sklady a schováváš staré kulisy, které jsou použitelné. Bohužel staré kulisy předělávat je dražší než vyrobit nové. Největší problém, který vidím já, na kterém se zasekávají i větší i menší divadla, je to, že jakmile jsou tyhle věci v evidenci majetku, pokud chceš tohle někomu nabídnout, setkáš se s evidencí majetku. Ta se vyřeší, když ze sběrného dvora dostaneš papír o potvrzení převzetí a nebo to musíš nabídnout všem scénám, které podléhají finančně státu. A pokud si to v tomhle výběrovém řízení nikdo nevezme, můžeš to nabízet někomu dalšímu. Tohle všechno papírování ale zabírá hrozně času, divadlo nemá zaměstnance, který by tohle dělal.

A co třeba vlastní zaměstnanec?

Ledaže by se třeba z částečného úvazku udělal plný a přidal tam tuto práci. Já se tohle ve Švandáku budu snažit změnit, nejde o jednání s lidmi, ale spíš s městem. To papírování je tak složitý, náročný.

Setkal jsi se s cirkulární ekonomikou v divadle?

Já sám s cirkulární ekonomikou se setkal – či spíše nesetkal - třeba u natáčení reklam, kde je ten přístup docela brutální: vše se postaví a pak bourá. Oproti tomu je divadlo ještě docela v pohodě. Snažíme se spolupracovat s Barrandovskými ateliéry. Snažím se na to myslet, když dělám na jednom projektu, jestli třeba využiju danou scénografii i v budoucnu.

Jsou tu požadavky na recyklaci takzvané `shora`?

Nejsou, myslím, že je to na lidech samotných, je to na omezení svého ega a trochu se jako výtvarník stáhnout. Dalším problémem je, že divadlo je třeba propagovat – podle 4 fotek si řekne návštěvník dost, pokud vidí na Instagramu 2 židle a je to super představení, spíš to s ním nic neudělá. Lidi jsou zvyklí na nějakou scénu, tak v tomhle je minimalizování složitější.

Řešíte v divadle původ materiálů?

Švandovo divadlo nemá vlastní dílny, je tu nějaká externí výroba. Zadáváme vše firmě, která funguje sama o sobě a my ji nemůžeme diktovat, co má používat za materiály. Jakožto vedoucí bych se snažil zajít za výtvarníkem a podívat se, jestli tam nejde něco využít. Prostě aby vzal v potaz, co tam je předtím, než začne scénografii navrhovat.

Dá se do smlouvy s tou firmou zasadit, že chcete druhotné suroviny?

To by se dalo, ale znovu – chtělo by to podporu od města. Druhotné suroviny jsou super, ale ne vždy kvalitní, často jsou to zbytky, které potřebují ještě hodně péče. Dá se s tím pracovat, ale chce to člověka a chce to peníze na toho člověka. Divadlo potřebuje víc peněz, aby fungovalo víc eko. Mezi divadly fungují zapůjčovací smlouvy a podobně, ale neexistuje platforma, která by ta divadla propojovala. V Německu fungují společné sklady, které využívá síť divadel. To si myslím, že by bylo super – společný sklad, ne dílny, někde za Prahou. Švandovo divadlo skoro nevyhazuje. Vidím to i jako generační problém.

Půjčujete z fundusů?

Ten máme vlastní, vše je v evidenci. Snažíme se výtvarníkům říkat, ať tam chodí, část to dělá, část ne.

Co otázka autorství?

Autorství ne, jako scénograf dáváš licenci divadlu a tím pádem to přestává být tvé.

Sdílíte s ostatními divadly?

Určitě, je to hodně na domluvě. Je super mít přehled, když člověk chodí na hodně představení a ví, kde a co použili (např. 2 roky zpět jsem v Plzni viděl zajímavý stůl a po derniéře jim zavolal, jestli si ho můžu vzít).

Co si myslíš do budoucna o sdíleném fundusu?

Myslím, že je to nutné – aspoň mezi divadly v Praze. Je to jediná cesta, otázka ale je, kdy to konečně bude. Myslím, že finanční podmínky na podzim budou tak brutální, že

nás to nemine.

Jak dlouho schováváte ve fundusech?

Všechno uchováváme, není nastavena žádná doba, ponechám to, co považuji za důležité. To, co se vozí do sběrného dvora, jsou fakt už trosky, kostýmy se skoro nevyhazují, je jich naskladněné velké množství. Jde o stín takového šedesátkového divadla, které bylo vlastně ekologičtější. Kdyby se to recyklovalo, tak má spousta lidí pocit, že přichází s něčím, co už bylo v šedesátých letech výtvarně použito.

Dochází i na upcycle kostýmů?

To se do jisté míry děje, že se třeba akorát došijí hercům na míru. Když tedy nejde o moc specifický požadavek na kostým (např. růžová kombinéza). Trend německého divadla, kde je vše zavřeno do třech stěn, je pro ekologii dost vyčerpávající. Když má být divadlo moderní, chodí se spíš do H&M než do sekáčů. Jako výtvarník si to rozhodnu, ale jako šéf to výtvarníkovi neřeknu. Zabývám se tím hodně, snažím se to změnit, narážím ale na státní administrativu, nikdo to nechce řešit.

Rozhovor s Janem Štěpánkem

Docent – vedoucí katedry scénografie na DAMU, 12. 7. 2022

Setkal jste se s pojmem cirkulární ekonomika v divadle? V jaké souvislosti?

S tím pojmem jako takovým jsem se neseťkal, googlil jsem si, co to je, potom mi došlo, že nějaká recyklace se do divadla dostává. U nás se ale neděje to, že by se recyklovala cizí tvorba. Fundus každého divadla je místo, na které se zaměstnanec divadla pak spoléhá. Stalo se mi, že jsem měl použít naprosto basic kus nábytku a slovenská scénografka se se mnou chtěla soudit, neboť si ho sama potáhla nějakou látkou a vnímala to tak jako svou autorskou tvorbu. U Ivana Buraje na téma, co se týče udržitelnosti divadla, se hodně debatuje, i lidi se kterými spolupracuji já, tak mají dost sociální myšlení, hlavně mladí. Já sám to tak nemám osobně. Ta cykličnost funguje tak, že v divadle můžeme pracovat formou dávání příkladu společnosti obecně, když sestavíme parametry, že něco takhle můžeme dělat a vytvářet. Já jsem toho názoru, že umělecké dílo je umělecké dílo, myslím, že cykličnost se týká pouze věcí, které se vyrábí masově. V Německu vám vychází úplně jinak vstříc.

Interpretační schůdnost. U provozu jste vedena k nějaké formě minimalismu. Ve svém názoru se vůbec neslučuji s kolegy, kteří jsou takhle smýšlející. Za mě má být tento umělecký projev krása, nemusí splňovat předpoklady udržitelnosti. Jsem přesvědčen o tom, že jako scénografové jsme tu od jiných věcí. Mám strach z nějakého diktátu, lehkého fašismu, ta svoboda je pro mě v tomhle nejdůležitější. V tomhle jsem old fashion.

Zajímá vás původ materiálu, který používáte?

Ano, ale mě třeba plasty hrozně zajímají, rád si nakupuji věci v tržnici. Původ mě zajímá, ta levnost těch věcí. Finanční stránka ale stranou, mě tyhle věci baví a zajímají.

Jaký máte názor na zbytkové materiály?

To není moje poetika, Matěj Sýkora a tahle generace třeba ano. Já to takhle prostě nemám.

Řekl byste, že postupujete ekologicky?

V ČR jste k tomu trochu nucena, často v dílnách řekneš, "máme málo peněz, rozřežte to, převarťte to," ale občas to stojí dvakrát tolik a levnější bude, když uděláme nový. Na to naražím pravidelně, že práce stojí dvakrát tolik co materiál. Vždycky to tady bylo. I v Německu tohle dělat nechtějí, odvezou to do šrotu, když jsou věci krásný a zachovalý, tak je nechají být. To by mě bavilo a zajímalo, ty věci, co dělám jako scénograf, bych chtěl vystavovat v galerii. Snažím se vést studenty a studentky k tomu, aby si nemysleli, že návrh je *jen* návrh, ale krásná umělecká/designérská věc. Nevnímám to jako finanční hodnotu, ale jako kulturní hodnotu.

Vyžaduje po Vás někdo (vedení divadla, režisér/ka, inscenační tým), abyste ve své tvorbě smýšlel ekologicky?

Ne. Studenti možná, na JAMU to třeba řešili extrémně, tam je trend velký, u nás nahoře to ještě není, je to klasická dekorace, společensky se o našem oboru ještě tolik nepřemýšlí.

Setkal jste se s požadavkem hospodárnosti?

To ano, ale není moc definována. Víím, že nemůžu používat nějaký typ barev apod. Když jde o Skandinávii, tak třeba písek jen z nějaké části země, ne z jiné, hlavně kvůli bezpečnosti, což se v ČR tolik nedodržuje.

Spolupracoval jste někdy s organizacemi jako Cyrkl, Art Reuse a další?

Nikdy jsem s nimi nepracoval, ale milerád bych se toho zúčastnil. Sdíleným skladům a fundusům bych taky fandil.

Vedete v divadle evidenci?

Evidenci má každé divadlo, své fundusy kostýmů, tam vše zůstává. K tomu často přistupujeme, když děláme dobové věci, 30. a 50. léta, bereme tam, je to lepší než bazar, s rekvizitami je to stejné. Problém může být s autorstvím. Pro příklad – v kanceláři mám zrovna žádost od Asociace filmových maskérů, kteří chtějí, aby jejich maskování spadalo pod autorský zákon, make up, který tvoří na obličejích herců. My pod něj jako scénografové nespadáme, můj je návrh, ale scéna ne, to je majetkem

divadla a dává se k dispozici tomu, kdo přijde po mně. Já osobně, když zadávám kostýmy, nechávám je šít skoro všechny, záleží mi na detailech a charakteru.

Spolupracujete s dalšími scénografy?

Spolupracuji třeba s Janou Prekovou, naše práce je nesmírně egocentrická. Řeším svoje nápady přímo s režisérem, je to ale pořád autorská tvorba. Bavím se s inscenačním týmem a pracuji s tím. Nesdílím s ostatními divadly.

Uschováváte si kulisy a rekvizity v divadle nebo ve svém životě i po derniéře?

Nemám rád, když se říká, že scénografie navrhuje kulisy, to může být mnohem trvalejší. Jsou to zvyky v přístupu a kreativě, mně ty věci často lezou do nehmotnosti anebo prázdnoty, ale není to proto, že se snažím být eko. Nerad strkám krásné věci do divadla, protože v divadle se vždycky zničí. Je to i o vztahu s kulisáky – aby krásné věci nedošly k újmě, vše se to rozvíklá a podobně. Radši ty věci nechám vyrobit. Teď jsem teda potřeboval jednu komodu a sehnal jsem jich nespočet. Našel jsem ženu, která starý nábytek přebarvuje a ulevilo se mi, že nemusím přebarvovat krásný starý kus, že můžu koupit už zničenou věc. Sám nedávám věci z domova, nábytek z domova. Sem tam něco zapůjčuji, ale chci to zpět. V ND šéf rekvizitářů (kdysi) si hodně zakládal na tom, že se to na jevišti rozpadnout má. V rámci scénografie chci, aby ale věci byly kvalitní, jsou to umělecké objekty. Po derniéře si občas celou scénografii odkupuji, a to si myslím, že může být taky způsob.

Odkupuje si svou scénografii hodně výtvarníků?

Myslím, že to tolik scénografů nedělá. Kdysi ale na PQ Švýcarka ze scénografie udělala velkou scénografickou výstavu.

Pro mě je důležité, aby něco byl ten hotový výrobek. Často hrabeš v kolektivním nevědomí, emotivně manipuluješ, bavíme se tady i o tabuizaci a úzkostí lidí.

Rozhovor s Janou Prekovou

Divadelní výtvarnice na volné noze, 7. 7. 2022

Setkala jste se s pojmem cirkulární ekonomika v divadelním světě? V jaké souvislosti?

Ne, přestože v divadle soustavně věci cirkulují, revitalizují se, transformují a používají se tak dlouho, dokud je někdo neukradne nebo se definitivně nerozpadnou.

Řekla byste, že u tvorby postupujete dle principů cirkulární ekonomiky/ekologicky? Pokud ano, jak? Pokud ne, co tomu brání?

Pokud jde o projekt nízkonákladový (studiová divadla jako Divadlo na provázku, Divadlo na Okraji, Studio hrdinů, Venuše ve Švehlovce, dále normální střední divadla jako třeba Divadlo v Dlouhé, Divadlo Petra Bezruče – oblastní divadla), tak používáme a upravujeme víceméně 80–90% věcí již použitých, zbytek vyrábíme z nových materiálů nebo kupujeme nové věci. Ve velkých divadlech (ND Praha, Brno, Ostrava) - jako v malých, jsou fundusy, kde věci cirkulují viz předešlá odpověď. Charakter tématu určuje, zda použiju plast, a to není ekologické ale umělecky nezbytné. Pokud bych chtěla být důsledná, musela bych vymýšlet speciálně ekologická řešení, to je možné.

Vyžaduje po Vás někdo (vedení divadla, režisér/ka, inscenační tým) abyste u tvorby scénografie/kostýmu smýšlela ekologicky? Jsou konkrétní směrnice, kterými se v tomto ohledu řídíte?

Směrnice nejsou, jsme svobodní v tvoření. V rámci rozpočtu ale udáváme – velmi často – které položky jsou z bazaru, které z fundusu a které je nutné vyrobit, šetří se maximálně a soustavně.

Záleží Vám na tom, odkud se berou materiály, ze kterých se pak tvoří kostýmy a rekvizity? Kde k materiálům, případně hotovým výrobkům přicházíte nejčastěji?

Pokud to finanční situace dovolí, ano. Některý projekt svádí k ekologickému řešení a jsou to většinou malé, nízkonákladové projekty (Eliadova knihovna, Ďábel spí v kříži

na kozách, režie Jan Kačena, spolupráce na výpravě s Bárou Zelníčkovou). Výrobky nakupuji v Tessuti nebo ve FlexTex v Praze.

Víte, co se děje s rekvizitami a kostýmy po derniéře? Existuje nějaká evidence?

Kostýmy jdou do fundusu k dalšímu použití, někde (snad ND Praha je možnost je znovu brát a použít po roce ale nejsem si jistá), kulisy také, některé se ale musí rozbít (autorská práva – nový zákon - také v ND Praha, to je hrůza, věci se znehodnotí).

Víte o nějakých sdílených fundusech? Využívala byste takové možnosti?

Ano, fundus má každé divadlo. Kdysi (cca 2012) jsme zakládaly a Martinou Zwyrtek "Fresh Tresh" za tímto účelem, nedotáhly jsme to. Teď to dělá Tomáš Hruza (ten co dělá ArtMap, nemohu si vzpomenout teď jak se jmenuje jeho sklad na Žižkově), využívala bych, snažím se využívat, při každém projektu hledám možnosti.

Spolupracujete/sdíle s nějakým dalším divadlem nebo výtvarníkem? Pokud ano, se kterým, s kým?

S Martinou Zwyrtek, s režisérem Myro Bambuškem/Zuzanou Krejzkovou, s režisérem Janem Nebeským máme předměty, nábytek atd., které používáme i 20 let (např. stůl, který hrál v Divadle komedie, na Zábradlí, v Doxu).

Spolupracujete s nějakou z environmentálních organizací ČR?

Ne.

Napadá Vás cokoliv dalšího, co byste ráda zmínila?

Je zajímavé, že jisté předměty, které odpovídají hodnotám divadelní rekvizity, kostýmu, jsou považovány za umělecké dílo často velké ceny, pokud je vytvoří výtvarný umělec. V divadle jsou věci degradovány a zneužity, to je rozpor v souvislosti s cirkulací uměleckých věcí, jako by se Mona Lisa dala přemalovávat, protože je to plátno na rámu. A zároveň se doba mění a my se zúčastníme společných neautorských aktivit, kdy věci mají svůj život a nás zajímá jejich příběh, odbourávající naše ego – tedy z chudoby do chudoby, divadla jsou chudá mimo operu a tlak na ně je takový, že chudá zůstávají, což je paradox. A také – každý

výtvarník dokonale recykluje domácnost svých rodičů a pak svojí, kolegů a přátel, hledá na bazoši a má kontakty na vyklízeče pozůstalostí, sdílíme každou zprávu o bouraných domech, zajímavých kontejnerech... V nákupech často vítězí vietnamská tržnice.

Rozhovor se Samuelem Štricem

Business Developer – rozvoj tržiště a konzultací Cyrkl, 13. 7. 2022

Navazoval Cyrkl spolupráci s kulturním sektorem/divadlem obzvláště? Je nějaký takový plán do budoucna?

Cyrkl je dělen na dvě části – za prvé tržiště odpadu, tedy firmy, které mají určitý odpad a nevědí, jak s ním nakládat. Oslovujeme je, ať naše tržiště využijí, pak existují odběratelé, kteří si ten karton/textil odeberou. Druhý produkt je poradenství, kontaktujeme, co optimalizovat, tam kontrolujeme odpadové toky a nabízíme poradenství, jak předejit odpadu, případně co se s ním dá dělat. Máme blízkou spolupráci s INCIENEM – s nimi se snažíme informovat audience, jaké jsou možnosti v praxi a nějakým způsobem nad tím přemýšlet.

V Cyrclu jsem necelé dva měsíce, ale co vím, tak ke spolupráci s divadlem nedošlo. Měl bych zmínit, že Cyrkl se specializuje na industriální odpad, míříme na tuny, větší množství rovná se větší impakt. Nemáme interní kapacitu na to řešit drobnější věci. Divadelní prostředí je určitě možné propojit s entitami, které řeší něco takového. Záleží, co přesně potřebujete za materiály.

Odmítáte někoho kvůli množství nebo nevýhodnosti?

Platforma funguje sama o sobě, tam může kdokoliv cokoliv. U poradenství záleží na tom, jaký je rozpočet.

Můj background: studoval jsem Business Administration se zaměřením na strategii a udržitelnost, cirkularitu, partnerství mezi ekonomickými sektory. Pak jsem pracoval ve Philips, který se začíná zaměřovat na healthcare strategie pro domácí produkty. Pak jsem pracoval v Metabolic – ekosystém organizací, pět, která má každá nějakou part v řešení udržitelnosti, jedna byla consulting, další software (efektivně fungovat s daty), business problémy, foundation (projekty jako sbírání plastů), consulting a institut, který se zabýval zprostředkováním znalostí veřejnosti. Nabízel jsem poradenství, ohledně emisí, elektroniky, stavebnictví, šlo o široké spektrum. V Cyrclu teď mířím do pozice manažera, kde budu vést český tým a hledat způsoby, jak udržitelnost v Česku posunout dál.

Jsou konkrétní plány, které by se kultury nebo divadla přímo týkaly? Klidně i galerií?

Nespolupracovali jsme. Otázka je, jaký je rozpočet. Kulturní sektor si, myslím, v tomhle může mít problém. Otázkou je podle mě i jak dopadnou volby a kdo bude o kultuře rozhodovat. Analýza toků divadla by byla skvělá a viděl bych v tom budoucnost, dávat vědět, kde materiály, v jakém množství a kvalitě hledat. Začal bych u mapování toho, co se momentálně v divadle využívá nejčastěji, podle toho hledat druhotné suroviny jakožto náhradu.

Pokud by si divadla ve své spolupráci vytvořili inventory. K řešení je toho mnoho, prostory, transporty. Nehledat krátkodobé řešení, ale něco trvalého – nahradit plastová brčka papírovými nestačí, odpadu bude pořád hodně.

Bodem číslo jedna jsou data, s čím to vlastně pracujeme, když nejsou, střílení od boku nemá úplně smysl.

Jak to podle vás funguje v zahraničí?

Na druhou stranu, budget nemusí být problémem, když se podíváme na zahraniční systémy a pokusíme se je převést sem. Český mindset na to nemusí být připraven, lidé jsou zvyklí na něco a neradi mění své zvyky.

Průkopníci jako jsi ty, jsou extrémně potřeba, otevíráš to téma, bavíš se s lidmi, zanášíš to do podvědomí. Asi si myslíš, že to nemá takový impakt, ale to, že jsou s tím lidmi konfrontováni a ty jim přinášíš nějakou ideu, to se v nich ukotví. Řeknou si to mezi sebou, že to vlastně dává smysl, že používat materiály z oběhu by jim mohlo i ušetřit. Otevíráš nové dveře, nad kterými se nikdo nezamýšlel. To, že ti lidi řeknou, že je to na ně až moc progresivní, přeci neznamená, že to nemá smysl!

S čím se na vás mohou divadla obrátit a jak jim můžete pomoci?

Máme interní databázi, naše know how. Když se k nám dostane projekt, tak se o sdílení těchto tipů můžeme bavit. Je obrovský rozdíl mezi světem businessu a kultury. Záleží na prioritách, na nás taky tlačí třeba investoři. Myslím, že ta možnost

tam je, jedna z kolegyň se věnuje například jen textilu. Ale vážně se vše odvíjí od toho, co máte a co potřebujete. Třeba zjistíte, že to už všechno máte, že tam ale chybí ten proud informací, třeba zjistíte, že nemusíte nakupovat další věci.

Moje rada by byla, pokud se tomu chceš věnovat nadále, vytvoř si ownership a udělej si vlastní projekt a fakt to protlač, možná to totiž nikdo jiný neudělá!

Zdroje a literatura

Literatura

KISLINGEROVÁ, Eva. Cirkulární ekonomie a ekonomika: společenské paradigma, postavení, budoucnost a praktické souvislosti. Praha: Grada Publishing, 2021. Expert (Grada). [cit. 29.06.2022]. ISBN 978-80-271-3230-0.

PAVLOVSKÝ, Petr, ed. *Základní pojmy divadla: teatrologický slovník*. Praha: Libri, 2004. ISBN 8072581716.

RÝGROVÁ, Michaela, DVOŘÁK, Jan, ed. *Udržitelné divadlo: ekologie, šetrnost a soběstačnost jako nové příznaky umělecké tvorby*. V Praze: Pražská scéna ve spolupráci s Výzkumným pracovištěm Katedry alternativního a loutkového divadla Divadelní fakulty AMU, 2014. Panorama českého alternativního divadla. [cit. 18.07.2022] ISBN 978-80-86102-90-0.

Periodika online

“EXIST | meaning in the Cambridge English Dictionary.” [online] 2022. Cambridge Dictionary [cit. 27.06.2022] Dostupné z:
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/exist>.

“UPCYCLING | meaning in the Cambridge English Dictionary.” [online] 2022. Cambridge Dictionary. [cit. 26.06.2022]. Dostupné z:
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/upcycling>.

“economy | Etymology, origin and meaning of economy by etymonline.” Etymonline - Online Etymology Dictionary [online]. [cit. 29.06.2022]. Dostupné z:
https://www.etymonline.com/word/economy#etymonline_v_980.

“Uhlíková stopa.” n.d. [online] MeziStromy.cz. [cit. 27.06.2022]. Dostupné z: <https://www.mezistromy.cz/slovník/uhlikova-stopa>.

TOPOLÁŘOVÁ, Ester. “Whitewashing – MedKult.” [online] 2018. MedKult. [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <http://medkult.upmedia.cz/Keywords/whitewashing/>.

KOUŘIL, Vít, a MIESSLER. Jan “Čerstvě natřeno. Zn.: na zeleno » Sedmá generace.” [online] 2008. Sedmá generace.[cit. 28.06.2022]. Dostupné z: <http://sedmagenerace.cz/cerstve-natreno-zn-na-zeleno/>.

SIEGLE, Lucy.. “Am I a fool to expect more than corporate greenwashing? | Lucy Siegle.” [online] 2016 The Guardian. [cit. 28.06.2022] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/apr/03/rana-plaza-campaign-handm-recycling>.

DASHÖFER, Verlag. “Metoda posuzování životního cyklu výrobků či procesů v podnikové praxi. [online] 2006. | Envi profi.” Enviprofi. [cit. 03.07.2022] Dostupné z: https://www.enviprofi.cz/33/metoda-posuzovani-zivotniho-cyklu-vyrobku-ci-procesu-v-podnikove-praxi-uniqueidgOkE4NvrWuOKaQDKuox_ZxOoNFLpyEkNTmfcju4Hoa0/.

RICHARDSON, Julie a Kenneth E. BOULDING, , ed. The Economics of the Coming Spaceship.1966 In: MARKANDYA, Anil a Julie RICHARDSON. Enviromental economics [online]., s. 27-35 [cit 01.07.2022] Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=n0g4DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA27&dq=the+Economics+of+the+Coming+Spaceship+1966+Kenneth+E.+Boulding&ots=R0ijhWPv24&sig=-8vRrst__j5eOgBfFd5uVP_2vew&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

SHI, Lei. “Efforts for a Circular Economy in China: A Comprehensive Review of Policies.” [online] 2018 .Wiley Online Library.[cit. 05.07.2022] Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jiec.12754>.

Ellen MacArthur Foundation. "About us - Our timeline." [online] 2022. [cit. 05.07.2022] Dostupné z: <https://ellenmacarthurfoundation.org/about-us/timeline>.

European Commission. "Towards a circular economy: A zero waste programme for Europe." [online] 2014. European Commission. [cit. 06.07.2022] Dostupné z: <https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/circular-economy-communication.pdf>.

"Co je to cirkulární ekonomika a jak ji v podniku využít?" [online] 2021. Cashbot. [cit. 05.07.2022] Dostupné z: <https://cashbot.cz/blog/cirkularni-ekonomika-a-jeji-prakticke-vyuziti/>.

"Covid změnil způsob, jakým lidé produkují odpad. Je ho víc a má jiné složení." [online] 2021. ČT24. [cit. 03.07.2022] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3359908-covid-zmenil-zpusob-jakym-lide-produkuji-odpad-je-ho-vic-a-ma-jine-slozeni>.

"Pandemie neprospívá třídění odpadu, jeho množství roste." [online] 2021. EURACTIV.cz. [cit. 04.07.2022] Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/obehove-hospodarstvi/news/pandemie-neprospiva-trideni-odpadu-jeho-mnozstvi-roste/>.

VISSER Eva a JANDOVÁ Lucie. n.d. "Pět důvodů pro cirkulární ekonomiku." [online] MIWA. [cit. 04.07.2022] Dostupné z: <https://www.miwa.eu/cs/blog/pet-duvodu-pro-cirkularni-ekonomiku>.

"Už 30 let staví Koma Modular školy, nemocnice či letiště bez cihel a betonu. Hlavně ve světě (video)." [online] 2022. BusinessInfo. [cit. 08.07.2022] Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/uz-30-let-stavi-koma-modular-skoly-nemocnice-ci-letiste-bez-cihel-a-betonu-hlavne-ve-svete-video/>.

PATOČKOVÁ, Martina. “Ve skládkování se točí miliardy. Velkým hráčům zbývá osm let, aby na něm vydělali co nejvíc.” [online] 2022 .Ekonews. [cit. 09.07 2022] Dostupné z:

<https://www.ekonews.cz/ve-skladkovani-se-toci-miliardy-velkym-hracum-zbyva-par-let-aby-na-nem-vydelali-co-nejvic/>.

IKEA. “Circular Hub – druhý život pro naše výrobky.” [online] 2022. IKEA. [cit. 07.07.2022] Dostupné z: <https://www.ikea.com/cz/cs/this-is-ikea/sustainable-everyday/vitejte-v-circular-hub-na-miste-kde-nasim-vyrobkum-davame-druhy-zivot-pubb1bc1360>.

Paměť národa. n.d. “Otakar Leiský (1925 - 2020).” [online] Paměť národa. [cit. 04.07.2022] Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/leisky-otakar-1925>.

“CIRKULÁRNÍ ČESKO.” n.d. Institut cirkulární ekonomiky. [online] 2018 Institut cirkulární ekonomiky [cit. 09.07.2022] Dostupné z: <https://incien.org/wp-content/uploads/2021/06/Cirkularni-Cesko-priklady-uspesnych-ceskych-projektu.pdf>.

Strategický rámec cirkulární ekonomiky České republiky 2040: Maximálně cirkulární Česko v roce 2040. In: . Ministerstvo životního prostředí, [online] 2021. [cit. 09.07.2022] Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_20211213_Vlada-schvalila-Cirkularni_Cesko_2040/\\$FILE/Cirkularn%C3%AD%20%C4%85sko_2040_web.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_20211213_Vlada-schvalila-Cirkularni_Cesko_2040/$FILE/Cirkularn%C3%AD%20%C4%85sko_2040_web.pdf)

Evropská komise. n.d. “Vybraná témata | Culture and Creativity.” Culture and Creativity. [cit. 11.07.2022] Dostupné z: <https://culture.ec.europa.eu/cs/policies/selected-themes>.

The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). n.d. “Synthesis Report — IPCC.”[online] IPCC.[cit. 11.07.2022] Dostupné z: <https://www.ipcc.ch/ar6-syr>.

Fakta o klimatu. "Mezinárodní klimatické dohody." Fakta o klimatu. [online] 2021. [cit. 11.07.2022] Dostupné z: <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/svetove-dohody>.

United Nations Climate Change. n.d. "History of the Convention." [online] UNFCCC. [cit. 11.07.2022]

Dostupné

z: <https://unfccc.int/process/the-convention/history-of-the-convention#eq-1>.

Green Climate Fund. n.d. "About GCF [online] " Green Climate Fund. [cit. 10.07.2022] Dostupné z: [<https://www.greenclimate.fund/about>. Citovat

United Nations Climate Change. n.d. "The Paris Agreement." [online] UNFCCC. [cit. 11.07.2022] Dostupné z: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>.

Evropská komise. "Zelená dohoda pro Evropu | Evropská komise." [online] 2022.

Evropská komise [cit. 10.07.2022] Dostupné

z: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs.

Evropská komise. "Zelená dohoda pro Evropu." [online] 2019 EUR - Lex. [cit.

11.07.2022] Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2)

[content/CS/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2).

Evropská komise. "A new Circular Economy Action Plan - For a cleaner and more competitive Europe." EUR-Lex. [online] 2020. [cit. 12.07.2022] Dostupné z:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN>.

Evropská komise. "Změna způsobu výroby a spotřeby: Nový akční plán EU pro oběhové hospodářství ukazuje cestu ke klimaticky neutrální, konkurenceschopné ekonomice, v níž mají spotřebitelé posílené postavení." [online] 2020 Nouveau plan

d'action pour l'économie circulaire. [cit. 09.07.2022]. Dostupné z:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/IP_20_420.

Theatre Green Book. 2022. "Book One – Case Studies [online] Theatre Green Book." [cit. 10.07.2022]. Dostupné z: <https://theatregreenbook.com/book-one-case-studies/>.

The Theatre Green Book. Part 1 : Sustainable Productions version beta. [online] 2021 Buro Happold and Renew Theatre. page 22 [cit. 10.07.2022]. Dostupné z: <https://www.tinderbox.org.uk/assets/uploads/THEATRE-GREEN-BOOK-ONE-Sustainable-Productions.pdf>.

Theatre Green Book. n.d. "What is Theatre Green Book?" [online] Theatre Green [cit. 10.07.2022]. Dostupné z: <https://theatregreenbook.com>.

Visit Berlin. n.d. "Sustainable Event Guidelines | Berlin Convention Office." [online] Berlin Convention Office. [cit. 12.07.2022]. Dostupné z: <https://convention.visitberlin.de/sustainable-event-guidelines>.

"MANUÁL ZELENÉHO NATÁČENÍ." [online] 2021. ASOCIACE PRODUCENTŮ V AUDIOVIZI. [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://asociaceproducentu.cz/storage/app/media/documents/200200-mmzeleny-manual-2021-final-2-s-obr.pdf>.

"PPF Group | CME Media Group Joins BAFTA albert Consortium as First CEE Member." [online] 2021. PPF. [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://www.ppf.eu/en/newsroom/cme-media-group-joins-bafta-albert-consortium-as-first-cee-member>.

SKOUMALOVÁ, Tatiana. [online] 2022. "TV Nova se může pochlubit netradiční cenou. Má ji jako první v střední Evropě." TN CZ." [cit. 14.07.2022] Dostupné z: https://tn.nova.cz/zpravodajstvi/clanek/461416-tv-nova-se-muze-pochlubit-netradicni-cenou-ziskala-ji-jako-prvni-ve-stredni-evrope?campaignsrc=tn_clipboard.

VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. [online] 2021. "Nova začíná uplatňovat principy zeleného natáčení." MediaGuru. [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2021/10/nova-zacina-uplatnovat-principy-zeleneho-nataceni/>.

HaDivadlo. [online] 2022. "Sezony - HaDivadlo." [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://www.hadivadlo.cz/dramaturgie/sezony/>.

Noc divadel. [online] 2021. Noc divadel. [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://www.nocdivadel.cz/kodex-udrizitelnosti/>.

Divadelní ústav. 2022. "Výzva ke spolupráci při průzkumu POSTOJE KULTURNÍCH ORGANIZACÍ K OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ | Institut umění – Divadelní ústav." [online] Divadelní ústav. [cit. 14.07.2022] Dostupné z: <https://www.idu.cz/cs/aktualne/aktuality/2880-vyzva-ke-spolupraci-pri-pruzkumu-postoje-kulturnich-organizaci-k-ochrane-zivotniho-prostredi>.

Odbor kultury a cestovního ruchu. 2011. "Švandovo divadlo na Smíchově (Odbor kultury)." [online] Odbor kultury. [cit. 15.07.2022] Dostupné z: https://kultura.praha.eu/jnp/cz/prispevkove_organizace/prispevkove_organizace_hl_m_prahy/prispevkove_organizace_hl_m_prahy-svandovo_divadlo_na_smichove_1.html.

Švandovo divadlo. n.d. "O divadle." O divadle [online] Švandovo divadlo. [cit. 15.07.2022] Dostupné z: <https://www.svandovodivadlo.cz/o-divadle/o-nas/7/obecne-informace>.

Studio Hrdinů. "O nás." [online] 2021. Studio Hrdinů. [cit. 15.07.2022] Dostupné z: <https://studiohrdinu.cz/cs/o-nas/>.

“Divadlo DISK - konkurz (referent/ka evidence majetku a zásobování).” [online] 2022. Culturenet. [cit. 16.07.2022] Dostupné z: <https://www.culturenet.cz/prace/divadlo-disk-konkurz-referent-ka-evidence-majetku-a-zasobovani/>.

“Máš umělecké střevo? – Knihy MUS ve Studiu Hrdinů!” [online] 2020. Máš umělecké střevo? [cit. 16.07.2022] Dostupné z: <https://umeleckestrevo.cz/knihy-mus-ve-studiu-hrdinu/>.

HODONICKÝ, Václav. [online] 2013. “Diplomová práce - Licenční smlouvy v divadle.” Digitální repozitář UK. [cit. 17.07.2022] Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/58494/DPTX_2012_1_11220_0_262918_0_133746.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Library of Things Prague. Library of Things Prague – Proč věci kupovat, když si je můžeš půjčit. 2021 Library of Things Prague [cit. 18.07.2022] Dostupné z: <https://www.libraryofthings.cz>.

Budoucnost – RE-USE Praha. RE-USE Praha – Re-use rozcestník Praha. Jak se smysluplně zbavit věcí tak, aby dál sloužily. Stránky jsou ve výs [online]. [cit. 20.07.2022] Dostupné z: <https://reusepraha.com/budoucnost/>

“o nás.” [online] 2021. art re use. [cit. 20.07.2022] Dostupné z: <https://reuse.artmap.cz/o-nas/>.

Art Re Use. 2022. “partneři - art re use.” [online] art re use. [cit. 20.07.2022] Dostupné z: <https://reuse.artmap.cz/partneri/>.

CYSAŘ, Jiří. 2021. “Na Žižkově se otevřel art re use: sklad uměleckého materiálu za odvoz – Cysnews.” [online] Cysnews. [cit. 20.07.2022] Dostupné z: <https://www.cysnews.cz/ostatni/na-zizkove-se-otevrel-art-re-use-sklad-umeleckeho-materialu-za-odvoz/>.

“realizace” [online] 2022. art re use. [cit. 21.07.2022] Dostupné z:<https://reuse.artmap.cz/realizace/>

Cyrkl. [online] 2019. “V Česku byla spuštěna první online burza druhotných surovin cyrkl.cz.” Investujeme.cz. [cit. 22.07.2022] Dostupné z:
<https://www.investujeme.cz/tiskove-zpravy/v-cesku-byla-spustena-prvni-online-burza-druhotnych-surovin-cyrkl-cz/>.

Cyrkl “Registrovat.” [online] 2022. Cyrkl. [cit. 22.07.2022] Dostupné z:<https://cyrkl.com/cs/registrace>.

“O nás.” n.d. [online] Barrandov Fundus. [cit. 22.07.2022] Dostupné z:<https://www.fundus.barrandov.cz/o-nas>.

SP ČR: Pro vyšší využití potenciálu cirkulární ekonomiky potřebujeme správně nastavenou legislativu i podporu rozvoje recyklačních kapacit.” [online] 2022. EnviWeb [cit. 23.07.2022] Dostupné z: <https://www.enviweb.cz/122358>.

Artalk. 2022. “Rozpočet ministerstva kultury se má příští rok snížit skoro o miliardu korun.” [online] Artalk. [cit. 23.07.2022] Dostupné z:
<https://artalk.cz/2022/06/06/rozpocet-ministerstva-kultury-se-ma-pristi-rok-snizit-skoro-o-miliardu-korun/>.

EFFC influences FIEC response to EU Circular Economy Action Plan - EFFC. EFFC 2017 [online].EFFC 2022 [cit. 25.07.2022]. Dostupné z:
<https://www.effc.org/news/effc-influences-fiec-response-to-eu-circular-economy-action-plan/>

TheTheatre Green Book. Part 1 : Sustainable Productions version beta. [online] 2021 Buro Happold and Renew Theatre. page 09 [cit. 24.07.2022]. Dostupné z:
<https://www.tinderbox.org.uk/assets/uploads/THEATRE-GREEN-BOOK-ONE-Sustainable-Productions.pdf>.

TheTheatre Green Book. Part 1 : Sustainable Productions version beta. [online] 2021
Buro Happold and Renew Theatre. page 21 [cit. 24.07.2022]. Dostupné z:
<https://www.tinderbox.org.uk/assets/uploads/THEATRE-GREEN-BOOK-ONE-Sustainable-Productions.pdf>.

Zákony

17/1992 Sb. Zákon o životním prostředí. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 26.06.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17>

320/2001 Sb. Zákon o finanční kontrole. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. AION CS, s.r.o. 2010. [cit. 15.07.2022] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-320>